

Hennariina Jaakkola & Fanny Kumpulainen

**EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN TOTEUTTAMINEN LASTENSUOJELUN
SIJAISHUOLLOSSA: TYÖSKENTELY JA SEN HAASTEET**

”Ehkäisevä päihdetyö on kaikkea muuta kuin päihteistä puhumista”

EHKÄISEVÄN PÄIHDETYÖN TOTEUTTAMINEN LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLOSSA: TYÖSKENTELY JA SEN HAASTEET

”Ehkäisevä päihdetyö on kaikkea muuta kuin päihteistä puhumista”

Hennariina Jaakkola &
Fanny Kumpulainen
Opinnäytetyö
Kevät 2023
Sosiaali-alan tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijät: Hennariina Jaakkola & Fanny Kumpulainen

Opinnäytetyön nimi: Ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen lastensuojelun sijaishuollossa: työskentely ja sen haasteet

Työn ohjaajat: Harriet Tervonen & Merja Savolainen

Työn valmistuslukukausi ja -vuosi: Kevät 2023

Sivumäärä: 48 + 2 liitettä

Opinnäytetyön tavoitteena oli koota yhteistyötaholle, sosiaalialan yritykselle, työntekijöiden kokemustietoa, jota yritys voi halutessaan hyödyntää toiminnan kehittämisessä Viitekehys koostui ehkäisevän päihdetyön rakenteesta käsitellen sitä yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön tasoilla. Nuorten elämässä olevia riski- ja suojaavia tekijöitä käsiteltiin näiden tasojen kautta. Lisäksi viitekehys rakentui lastensuojelun sijaishuollossa käytettävistä menetelmistä ehkäisevässä päihdetyössä sekä avaten omaohjaajuutta ehkäisevän päihdetyön toteutuksessa.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin puolistrukturoidulla ryhmähaastattelulla, teemahaastattelun menetelmin. Ehkäisevää päihdetyötä tarkasteltiin sijaishuollossa työskentelevien ammattilaisten näkökulmasta, heidän kokemuksensa kautta. Tarkoituksena oli herättää haastateltavien kesken huomio siitä, millaista ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen on näissä yksiköissä sekä tunnistaa ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen liittyviä haasteita.

Opinnäytetyön päätulokset jakautuivat neljän pääteeman alle, joita olivat arjen struktuurit, omaohjaajatyö, menetelmällinen työskentely sekä haasteet ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa. Ammattilaisten kokemus ehkäisevästä päihdetyöstä sijaishuollossa painottui nuorten yksilölliseen tukemiseen, elämäntaitojen opetteluun sekä arjen struktuurien ylläpitoon. Vuorovaikutus- ja luottamussuhteen rakentuminen nuoren ja omaohjaajan välille nähtiin sivuuttamattomana työskentelyn onnistumiseksi. Esille nousseita haasteita olivat nuorten asenne, päihteiden helppo saatavuus ja päihdemyönteisyys, myös nuoren lähisuhteissa, sekä yhteistyön toimimattomuus näihin lähisuhteisiin. Keskeisiksi johtopäätöksiksi nousi ehkäisevän päihdetyön merkitys kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemisessa. Suojaavien tekijöiden vahvistaminen arjessa ja osallisuuden kokemusten mahdollistaminen ovat työskentelyn lähtökohtia. Ehkäisevää päihdetyötä haastavaksi tekijäksi muodostui päihdemyönteisyys ja päihteiden helppo saatavuus, mitkä voivat vaikuttaa nuoren päihteiden käytön aloittamiseen.

Kehittämiseksi nousi ehkäisevän päihdetyön tutkiminen nuorten näkökulmasta, sillä kokonaisvaltaisen kuvan saaminen vaatii työn tarkastelua eri näkökulmista. Lisäksi ammattilaisen toteuttaman ehkäisevän päihdetyön tueksi liittyvän tietopaketin luomiselle olisi tarvetta. Haastatellut ammattilaiset näkivät tällaisen mahdollisen tietopaketin hyödyllisenä välineenä työskentelylle.

Asiasanat: Ehkäisevä päihdetyö, lastensuojelun sijaishuolto, sijaishuollon ammattilainen

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Hennariina Jaakkola & Fanny Kumpulainen

Title of thesis: Implementing substance abuse prevention in residential child care: working on it and the challenges of it

Supervisors: Harriet Tervonen & Merja Savolainen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2023

Number of pages: 48 + 2 appendices

The aim of this thesis was to gather experiential knowledge from the professionals in residential child care. The private partner of the thesis, which provides services of residential child care, can use this material to develop its action. The theoretical framework was based on the structure of substance abuse prevention. The theoretical framework addresses risk and protective factors, methods in residential child care and care giver work as a part of substance abuse prevention.

Thesis was conducted as qualitative research. The research method was a group theme interview. Interviews were conducted in the units of the partner. The material was analyzed through thematic analysis. The purpose of the interviews was to provoke discussion amongst the professionals about how they conduct substance abuse preventive work and what are the challenges they encounter.

The main results of conducting substance abuse preventive work were everyday structures, care givers work and method work. The main themes are interaction, relationship of trust, individual supporting of youth as well as the everyday structures. Emerged challenges were favorable attitude of youth towards intoxicants and the easy availability of them.

As a conclusion professionals work is focused on creating a balanced and secure relationship with youth. Protective factors are the basis of conducting the substance abuse prevention. Interference to the challenges is out of the hands of professionals in residential child care because the challenges come from without the unit.

Keywords: Substance abuse prevention, residential child care (RCC), professional in RCC

SISÄLLYS

1.	JOHDANTO	6
2.	EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ SIJAISHUOLLOSSA	8
2.1	Ehkäisevän päihdetyön rakenne	8
2.1.1	Suojaavat tekijät.....	9
2.1.2	Riskitekijät.....	10
2.2	Ehkäisevän päihdetyön menetelmät sijaishuollossa.....	11
2.3	Sijaishuollon ammattilainen omaohjaajana.....	12
3.	AIEMMAT TUTKIMUKSET	15
3.1	Alueellinen päihdetilanne.....	16
4.	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	18
4.1	Tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymys	18
4.2	Ryhmähaastattelu	19
4.3	Aineiston analysointi.....	21
5.	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS.....	23
5.1	Luotettavuus.....	23
5.2	Eettisyys	24
6.	TUTKIMUKSEN TULOKSET	26
6.1	Arjen rakenteet	26
6.2	Omaohjaajatyö	28
6.3	Menetelmällinen työskentely	31
6.4	Haasteet ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa	32
6.5	Teemoittelutaulukko	34
7.	JOHTOPÄÄTÖKSET	36
8.	POHDINTA	40
	LÄHTEET.....	44
	LIITTEET	

1. JOHDANTO

Vuoden 2021 kouluterveyskyselyyn vastanneet sijaishuollossa asuvat nuoret käyttävät enemmän päihteitä kuin kotona asuvat nuoret (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2021; Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2023). Vaikka sijaishuollossa asuvien vastaajien otanta on pieni ja heidän lukumääränsä kotona asuviin vähäinen, on tuloksista havaittavissa polarisoitumista. Ilmiön polarisaatiolla tarkoitetaan suurimman osan nuorista voivan hyvin, mutta samaan aikaan ongelmat kasaantuvat osalle nuorista, joilla erilaiset ongelmat, pahoinvointi ja vahingollinen käyttäytyminen lisääntyvät entisestään (Autio & Eräranta 2008, 8). Tuloksista havaittavissa olevan polarisoitumisen näkökulmasta tutkimuksen toteuttaminen on aiheellista. Ajankohtaisen tutkimustiedon avulla ehkäisevää päihdetyötä voidaan kehittää ajankohtaisia haasteita vastaavaksi. Ehkäisevän päihdetyön merkitys ennaltaehkäisevänä työnä sijaishuollossa on huomattava.

Sijaishuollon palveluissa asuvat nuoret ovat prosentuaalisesti alttiimpia päihteiden käytölle. Tämä kertoo osaltaan ehkäisevän päihdetyön epäonnistumisesta sijaishuollossa, jonka myötä tutkimuksen rajaaminen sijaishuollossa tehtävään työhön on perusteltua. Opinnäytetyömme on tarpeellinen, sillä ehkäisevän päihdetyön vaikuttavien työskentelymetodien löytäminen ja haasteiden tunnistaminen edesauttavat päihdetyön kehittämistä onnistuneemmaksi.

Opinnäytetyön yhteistyötahon sijaishuoltoyksiköissä toteutetaan jokapäiväisessä toiminnassa ehkäisevää päihdetyötä. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tutkittua tietoa yhteistyötaholle yksiköidensä työntekijöiden näkemyksistä ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen liittyen. Tarkastelun kohteena on työntekijöiden tavat toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä ja se, minkälaisia haasteita työn toteuttamisessa ilmenee. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, jonka myötä saatiin laaja kuva ehkäisevän päihdetyön tilanteesta yhteistyötahon yksiköissä. Opinnäytetyö tuo esille keinoja ennaltaehkäisevän työn toteuttamisesta ja tietoa siitä, minkälaista ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen on näissä sijaishuollon yksiköissä. Tutkijoiden keskeisimpinä tavoitteina oli ymmärtää haavoittuvassa asemassa olevien kanssa tehtävää ehkäisevää päihdetyötä ja oppia toimista, joita sijaishuollon ammattilaiset tekevät tukeakseen nuorten hyvinvointia.

Tutkimustehtäväksi muodostui kaksi kysymystä: Miten sijaishuollon ammattilainen toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä ja millaisia haasteita sijaishuollon ammattilainen kohtaa ehkäisevää

päihdetyötä toteuttaessa. Keskeisiä käsitteitä opinnäytetyössä on sijaishuollon ammattilainen lastensuojelun sijaishuolto ja ehkäisevä päihdetyö. Opinnäytetyön aihetta ja toteutusta pohditaan sosiaalialan kompetenssien mukaisesti. Opinnäytetyön teossa kiinnitetään erityisesti huomiota eettisyyteen ja asiakastyön osaamiseen (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2023). Eettisyys ja asiakastyön osaaminen valikoituivat tarkasteltaviksi kompetensseiksi, sillä ne näkyvät sijaishuollossa jokapäiväisessä työskentelyssä nuoria ja heidän läheisverkostoaan kohdatessa.

2. EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ SIJAISHUOLLOSSA

Lastensuojelulaki (417/2007, 10:49 §) määrittelee sijaishuollon lapsen kodin ulkopuolella järjestettäväksi hoidoksi. Lastensuojelulaitoksissa ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen perustuu muutamiin periaatteisiin. Työskentelyssä on tärkeää, että työntekijä työskentelee voimavarakeskeisesti ja nuoren etua ajatellen, vahvistaen tämän suojaavia tekijöitä ja olemalla näin mukana luottamuksellisesti ja aidosti nuoren elämässä. Toisena tärkeänä osana on riskitekijöiden vähentäminen tai vähintään niiden vaikutuksien lieventäminen. (Lastensuojelun käsikirja 2022.)

Tärkeä kulmakivi sijaishuollossa tehtävässä ehkäisevässä päihdetyössä on osallisuuden vahvistaminen. Osallisuudella tarkoitetaan nuoren mahdollisuutta olla mukana häntä koskevien asioiden toteuttamisessa ja kehittämisessä (Saastamoinen 2010, 66). Nuoren tulee tuntea, että hän voi itse vaikuttaa omaan tilanteeseensa ja kokea turvallisuuden tunnetta, koska tällä on suuri merkitys nuoren kehitykselle. Rajojen asettaminen, luottamukselliset suhteet työntekijöihin ja nimetty omaohjaaja ovat osia, joista turvallisuuden tunne rakentuu. Myös arjen struktuurit ja arjessa tapahtuvat kohtaamiset sekä yhteisöllisyys vahvistavat turvallisuuden tunnetta. Turvallisessa ympäristössä ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen on sujuvampaa. (Lastensuojelun käsikirja 2022.)

Ehkäisevän päihdetyön tavoitteena on edistää ihmisten terveyttä, turvallisuutta ja hyvinvointia niin yksilöllisiin, sosiaalisiin, rakenteellisiin kuin kulttuurisiin tekijöihin vaikuttamalla. Edellä mainittuihin tekijöihin lukeutuu muun muassa perimä, tiedot ja taidot, sosioekonominen asema sekä asenteet ja voimavarat. Päihteiden kysynnän ja tarjonnan, saatavuuden sekä päihteiden käytöstä aiheutuvien haittojen vähentämisellä saadaan aikaan myönteisiä vaikutuksia ihmisten päihdekäyttäytymiseen. (Partanen ym. 2023, 467–468.) Ehkäisevän päihdetyön merkitys on suuri, sillä päihdehäiriöt ovat mielenterveyshäiriöiden rinnalla yleisin syy työkyvyttömyyseläkkeelle vievistä sairauksista (Haravuori ym. 2016, 14).

2.1 Ehkäisevän päihdetyön rakenne

Ehkäisevä päihdetyö rakentuu eri tasoilla ja sitä toteutetaan yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön tasolla. Ehkäisevä päihdetyö jakautuu yleiseen ehkäisyyn, riskiehkäisyyn ja sosiaaliseen

vahvistamiseen. Yleistä ehkäisyä toteutetaan yhteiskunnan tasolla koko väestölle, ja sillä pyritään ehkäisemään tai myöhentämään päihteiden käytön aloittamista. Sijaishuollossa yleisestä ehkäisystä puhuttaessa tarkoitetaan päihdetietouden jakamista nuorelle. Nuorta tuetaan muodostamaan itse itseään suojaavia asenteita päihteitä kohtaan. Riskiehkäisyä toteutetaan yhteisön sekä yksilön tasolla. Se kohdentuu sellaisiin henkilöihin ja ryhmiin, joilla riski päihteiden käytön aloittamiselle on suurentunut ja jonka toteutuminen on todennäköistä. Jos sijaishuollossa asuva nuori on ajautunut päihteiden käyttöön, riskiehkäisyyn tarkoituksena on antaa neuvoja, kuinka riskejä voi hallita ja vähentää. Sosiaalista vahvistamista toteutetaan yksilön tasolla, ja sen rooli korostuu nuorten kanssa työskennellessä. Sosiaaliseen vahvistamiseen kuuluu muun muassa itsetunnon ja nuoren arvomaailman tukemista. Sijaishuollossa sosiaalinen vahvistaminen näkyy myös nuoren arjen tukemisena, ongelmanratkaisukyvyyn rakentamisena ja sosiaalisten taitojen vahvistamisena. (Normann ym. 2018, 7, 9; Partanen ym. 2023, 470–471.)

Sijaishuollossa tehtävä ehkäisevä päihdetyö painottuu lähisuhteissa sekä yksilötasolla tehtävään työhön. Sijaishuollossa lähisuhteissa tehtävä ehkäisevä päihdetyö näkyy yhteistyönä nuorten läheisten kanssa, joilla tarkoitetaan tämän vanhempia ja muita toimijoita, jotka ovat nuoren elämässä mukana kuten koulu ja nuorisotoimi. Yksilöön kohdistuva ehkäisevä päihdetyö on tietoisuuden sekä vuorovaikutustaitojen lisäämistä sekä nuoren elämänhallinnan vahvistamista ja tukemista. (Partanen ym. 2023, 471; Markkula ym. 2022, 13–14.) Suojaavia tekijöitä voidaan vahvistaa ja riskitekijöitä vähentää jokaisella tasolla (Partanen ym. 2023, 467).

2.1.1 Suojaavat tekijät

Suojaaviksi tekijöiksi kutsutaan yksilön ominaisuuksia, jotka ehkäisevät päihteidenkäytön aloittamista tai ongelman syntymistä. Tällaisiksi tekijöiksi tunnistetaan muun muassa turvallinen kasvuympäristö, hyvät vuorovaikutus- ja tunnetaidot sekä terveelliset sosiaaliset suhteet. Kaikissa peruspalveluissa voidaan tunnistaa suojaavia tekijöitä ja vahvistaa näitä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämiseksi. (Markkula ym. 2022, 12; Sosiaalivirasto 2008, 7.)

Kasvuympäristöllä ja ympärillä olevilla suhteilla on suuri merkitys yksilöä suojaavana tekijänä. Suotuisat kokemukset, tapahtumat ja tilanteet näissä ympäristöissä kehittävät sosiaalista kyvykkyyttä sekä antavat mahdollisuuden vahvemman minäkuvan rakentamiselle. (Partanen ym. 2023, 360.) Nuoren lähiympäristössä myös tietyillä perhetekijöillä on vaikutusta päihdehäiriöiden

kehittymiselle. Perheessä vallitsevat normit ja riittävän vahva vanhemmuus nähdään merkittävänä suojaavana tekijänä, sillä keskusteluyhteys ja luottamuksellinen vanhempi-lapsi-suhde tukee nuoren suotuisaa kehitystä. (Aalto-Setälä, Marttunen & Pelkonen 2003, 12.)

Yhteisötasolla erilaiset verkostot ja niissä osana oleminen ja toimiminen kuuluu suojaaviin tekijöihin. Sosiaalisten suhteiden luominen, toisten kanssa yhdessä tekeminen ja toimiminen sekä kokemus itsestä tärkeänä osana yhteisöä, suojaa yksilöä. Vastaanottavainen ilmapiiri ja mahdollisuus osallistua erilaisiin aktiviteetteihin tuottaa yksilölle onnistumisen tunteita ja näin henkilö voi kokea itsensä arvokkaaksi yhteisössä. (Stakes 2006, 29–30.)

2.1.2 Riskitekijät

Riskitekijästä puhuttaessa tarkoitetaan yksilön tai tämän lähipiirin piirrettä tai tapahtumaa, joka tietyssä tilanteessa tai ryhmässä kasvattaa häiriön todennäköisyyttä. Päihdemyönteinen kulttuuri ja päihteiden helppo saatavuus näyttäytyvät riskitekijöinä. Myös ympäristön väkivalta ja turvattomuus, sosioekonominen asema, sosiaalisten suhteiden vähyys ja yksinäisyys nähdään riskitekijänä. (Markkula ym. 2022, 12; Raitasalo & Härkönen 2019, 10,12.) Katkokset nuoren ihmissuhteissa ja turvattomat ihmissuhteet vaikuttavat myös nuoren kehitykseen (Kalland 2004, 135). Ei voida suoraan todeta, että yksilön elämässä olevat riskitekijät olisivat tae sille, että ne altistaisivat päihteille. On kuitenkin tärkeää minimoida riskitekijöiden olemassaolo ja vahvistaa suojaavia tekijöitä, sillä nimensä mukaisesti riskitekijät muodostavat riskin päihdekokeiluille ja riippuvuudelle. (Sosiaalivirasto 2008, 7.)

Päihteiden kokeilu nuoruudessa on riskitekijä mahdolliselle päihdekäytölle myöhemmässä iässä. Erilaiset tunne-elämän haasteet, oppimisvaikeudet ja käytöshäiriöt sekä aggressiivisuus nähdään päihteiden käytölle altistavina tekijöinä. Nyky-yhteiskunnassa yleistynyt myönteinen ajattelutapa päihteistä ajaa nuoria päihteiden kokeilemiseen, ja tämä nähdään myös yhteiskunnan tasolla riskitekijänä. (Aalto-Setälä ym. 2003, 10; Raitasalo & Härkönen 2019, 12.)

Yhteisön tasolla vaikuttava myönteinen asenne, päihteiden käyttöön liittyen, on ilmeinen riskitekijä. Verkostot kuten koulu, voivat myös aiheuttaa riskitekijöitä, sillä koulussa huonosti menestyminen ja sen kesken jättäminen ovat riskejä. (Kylmänen 2005, 15.) Riskitekijöitä kartoittaessa tulee

huomioida vertaisryhmien vaikutus nuoreen. Nuoret ottavat usein vaikutteita vertaisryhmien tavoista ja asenteista, sillä ryhmään kuuluminen on heille tärkeää. (Aalto-Setälä ym. 2003, 11.)

2.2 Ehkäisevän päihdetyön metodit sijaishuollossa

Lapsen tai nuoren sijoittaminen kotiympäristöstä lastensuojeluyksikköön on aina suuri elämänmuutos niin nuorelle henkilökohtaisesti kuin myös koko perheelle. Tällaiset suuret elämänmuutokset lisäävät riskiä nuoren päihdekokeiluille ja päihteiden käytön aloittamiselle. Puheeksi ottaminen ja varhainen tunnistaminen ovat oleellisia tällaisten muutosten aikana. Sijaishuoltoyksikössä tehtävällä ehkäisevällä päihdetyöllä ja erilaisilla metodeilla eli menetelmillä voidaan vaikuttaa ongelmien syntymiseen oikea-aikaisesti. (Markkula ym. 2022, 15.) Käytössä olevat ja yhteisesti määritellyt menetelmät tukevat sijaishuoltoyksikön toimintakulttuuria ja nuorten hyvinvointia (Timonen-Kallio ym. 2017, 20). Sijaishuollon ammattilaisella voi olla erityisosaamista liittyen terapeutukseen työskentelyyn, traumatyöskentelyyn, motivoivaan työotteeseen ja erilaisiin päihdetyön menetelmiin sekä neuropsykiatriseen valmennukseen. (Lastensuojelun käsikirja 2022.)

Terapeuttisesti työskentelemisellä on roolinsa ehkäisevässä päihdetyössä. Esimerkiksi yhteydenpidon pitäminen nuoren perheeseen ja vanhempien vanhemmuuden vahvistaminen ja tukeminen on terapeuttisesti työskentelemistä. Terapeuttisuus näkyy myös luottamuksellisuutena ja aitona läsnäolona. Nuorta kuunnellaan ja hänen ehtoillaan hyvinvointia pyritään parantamaan. Nuoren saama kokemus turvallisesta ympäristöstä suhteessa muihin nuoriin ja työntekijöihin kasvattaa turvallisuuden tunnetta. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017,16; Lastensuojelun käsikirja 2022.)

Ehkäisevää päihdetyötä voi toteuttaa sijaishuollossa esimerkiksi mindfulness harjoitusten avulla. Tällaisella tietoisuustaitojen vahvistamisella on positiivisia vaikutuksia yksilöön. Yksilö saa harjoituksesta apua rauhoittumiseen ja keskittymiseen. (Timonen-Kallio ym. 2017, 21.)

Narratiivinen työskentely perustuu nuoren kokemuksilleen antamiin merkityksiin ja niiden pohjalta muodostuneen elämänkäsityksen uudelleen muovautumiseen. Työskentelyllä tavoitellaan eron pääsyä identiteettiin liittyvistä negatiivisista ajatuksista ja asioista keskusteluiden avulla. Keskusteluissa pyritään tuomaan ilmi henkilöiden vaihtoehtoisia kuvia itsestään ja lisäämään kykyjä, joita tarvitaan erilaisista ongelmista selviytymisessä. (Timonen-Kallio ym. 2017, 22.) Nuoren

omien vahvuuksien tukeminen on erittäin tärkeää, sillä mielekäs tekeminen ja onnistumisen tunteet rakentavat itseluottamusta.

Sijaishuollon ammattilaisilla on mahdollista hyödyntää työskentelyssään myös motivoivaa haastattelua/- toimintatapaa ehkäisevän päihdetyön menetelmänä. Motivoiva toimintatapa on asiakaslähtöinen ohjausmenetelmä, jolla pyritään etsimään ja vahvistamaan nuoren omaa motivaatiota muutokseen. Menetelmän avulla nuori saa itse tunnistaa ja pohtia keinoja muutoksen toteutumiseksi. Motivoivan toimintatavan keskeisiin periaatteisiin kuuluu muun muassa dialoginen vuorovaikutus sekä minä pystyvyyden- vahvistaminen. (Partanen ym. 2023 140–142; Havio, Inkinen & Partanen 2014, 127–128.) Toimintatapa pitää sisällään ajatuksen ihmisen kyvystä vaikuttaa tietoisesti ongelmakäyttäytymiseensä (Partanen ym. 2023, 111). Voimavarojen löytäminen nuoresta itsestään voi vahvistaa hänen minäkuvaansa sekä motivoida ratkaisemaan ongelmia onnistumisten kautta. Omaohjaaja vahvistaa suhdettaan nuoreen tässä kohtaa ja siksi onkin tärkeää, että omaohjaajasuhde ei katkeaisi. Turvallisen ja kestävä suhteen merkitys nuoren hyvinvoinnille ja työn vaikuttavuudelle on suuri (Timonen-Kallio ym. 2017, 26).

Lastensuojelun sijaishuollossa työskennellessä voidaan hyödyntää Toimiva lapsi ja perhe – hankkeen osana olevaa Lapset puheeksi –menetelmää. Menetelmätyöskentely alkaa keskustelulla, jossa pyritään löytämään vahvuuksia ja tunnistamaan mahdollisia haavoittuvuuksia. Tarkoituksena on auttaa sekä vanhempia että muita aikuisia lapsen kehitysympäristöissä ennaltaehkäisemään ongelmia ja tukemaan lapsen suotuisaa kehitystä. (Solantaus & Niemelä 2016, 22, 25–26.) Työskentely perustuu vuorovaikutukseen, ihmissuhteiden ylläpitoon sekä toimintojen ja rutiinien merkityksen huomioimiseen lapsen suotuisan kehityksen näkökulmasta (Solantaus 2020, 2).

2.3 Sijaishuollon ammattilainen omaohjaajana

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015) ja laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) määrittelevät kuka voi toimia sijaishuollon ammattilaisena. Nuorelle nimetään sijoituksen yhteydessä sijaishuoltoyksiköstä omaohjaaja. Omaohjaajan tehtävänä on muodostaa nuoren kanssa turvallinen ja korjaava kiintymyssuhde. Suhteen rakentuminen ammattilaisen ja nuoren välille on erityisessä asemassa työskentelyn vaikuttavuuden ja toimivuuden kannalta ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa. Turvallisella vuorovaikutuksella ja

aidolla kohtaamisella voidaan saada aikaan pysyviä positiivisia muutoksia sijaishuollossa asuvassa nuoressa. Tällaisen kiintymyssuhteen rakentuminen omaohjaajan ja nuoren välille mahdollistuu välittömän ja läheisen vuorovaikutuksen kautta. Omaohjaajan tehtävä on mahdollistaa laatu-aikaa nuoren kanssa, joka on suurena tekijänä nuoren yksilöllisyyden kokemuksen vahvistamisessa. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.)

Sijaishuollossa työskentelevä ammattilainen on kasvattajan roolissa nuoren elämässä. Kasvattaja pyrkii tietoisesti vaikuttamaan nuoren toimintaan, asenteisiin ja kasvuun ohjauksen avulla ja välttämään toiminnan keskittymistä pelkän päihdetiedon välittämiseen. (Normann ym. 2018, 19–20.) Etenkin omaohjaajan kuin myös muiden työntekijöiden tulee tunnistaa nuoressa kehitykseen ja kasvuun liittyviä riskejä. Hyvinvoinnin tukeminen laaja-alaisesti kuuluu sijaishuollon ammattilaisen työhön. (Sosiaalivirasto 2008, 5.) Ehkäisevä päihdetyö on arjessa tehtävää työtä, joka painottuu nuoren vahvuuksien löytämiseen ja tukemiseen, elämässä kohdattujen asioiden käsittelyyn, nuoren oman toimijuuden vahvistamiseen sekä erilaisten elämäntaitojen opetteluun. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.)

Omaohjaaja on luomassa lapsen lapsuutta ja tukemassa tätä. Ammattilaisen tulee ymmärtää nuoren elämässä olevat haasteet, tukea tätä haasteiden yli ja pyrittävä olemaan nuorelle luotettava aikuinen. Sijaishuolto on sijoitetulle nuorelle kasvu-ympäristö ja rinnakkainen koti, vanhemmuus- ja kasvatussuhteineen. Sijaishuolto pitää sisällään laajennettua vanhemmuutta, ammatillista työtä sekä vastuuta nuoresta. Sijaishuollossa tehtävän työn lähtökohtana voidaan pitää nuoren ensisijaisiin tarpeisiin vastaamista, joka pitää sisällään ne tarpeet, joiden vuoksi lapsi sijoitetaan laitokseen. (Pösö 2004, 202, 211.) Jo sijaishuoltopaikan valinnassa tulee ottaa huomioon nuoren fyysiset, psyykkiset, sosiaaliset ja emotionaaliset tuen tarpeet, joihin sijaishuollon järjestäminen perustuu (Saastamoinen 2010, 103).

Sijaishuollossa päihdeosaamisen merkitys ja sen osaamisen kehittäminen sekä lisäkouluttautuminen ovat tärkeässä roolissa, koska nuorten asenteet päihteitä kohtaan kehittyvät koko ajan. Esimerkiksi myönteisyys kannabiskokeiluihin on noussut ja nuorten näkemykset kannabikseen liittyviin riskeihin ovat lieventyneet (Raitasalo & Härkönen 2019, 12). Tällaiset asennemuutokset haastavat sijaishuollon ammattilaisen työtä ja osaamisen kehittäminen lisää kykyä vastata näihin haasteisiin. Osaamisen kehittämisen myötä voidaan tehdä vaikuttavaa ja johdonmukaista ehkäisevää päihdetyötä. Ammattilaisella on mahdollisuus hyödyntää myös olemassa olevia ehkäisevän päihdetyön materiaaleja ja täydennyskoulutuksia osaamisen

syventämisessä (Kallio & Sarvimäki 2006, 14). Päihdeosaamisen lisäksi sijaishuollossa työskentelevän ammattilaisen tärkeimpiin osaamisalueisiin kuuluu hyvät vuorovaikutustaidot, oman toiminnan reflektoinnin mahdollisuus sekä dialogisuus (Timonen-Kallio ym. 2017, 27).

3. AIEMMAT TUTKIMUKSET

Nuorten ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan ajankohtaisten tutkimusten ja tiedon pohjalta. Ajankohtaisen tiedon saamiseksi teetetään kouluterveyskyselyitä, nuorten terveystapatutkimuksia, sivistys- ja kulttuuripalveluiden hyvinvointikyselyitä sekä ESPAD - Eurooppalaista koululaistutkimusta nuorten päihteiden käytöstä (Oulun kaupunki 2022, 11). Näiden lisäksi Oulussa toteutetaan päihdetilannekyselyitä kaupungin asukkaille (Oulun kaupunki 2021). Kyselyillä saadaan tietoa niin paikallisesta kuin valtakunnallisestakin tilanteesta. Kyselyt mahdollistavat ehkäisevän päihdetyön toteuttamisen kehittämisen tarpeenmukaisesti ja ilmeneviin haasteisiin johdonmukaisesti vastaamisen. Ajankohtainen tieto ehkäisevästä päihdetyöstä on merkittävässä roolissa työn toteuttamisessa.

Paukkunen (2017) toteaa opinnäytetyössään ”Nuoret ja päihteet - päihdetyön kehittäminen lastensuojelulaitoksessa”, että päihdetyön ja sen osaamisen kehittäminen lastensuojelulaitoksissa on entistä tärkeämpää tähänhetkisiin haasteisiin vastaamiseksi. Opinnäytetyössä havaittiin, että nuorten ongelmat ovat aiempaa moninaisempia, jonka vuoksi yhä useammat nuoret oireilevat päihteiden käytöllä. Kehittämistyön tuloksista käy ilmi, että työntekijöiden näkökulmasta päihdetyöskentely on ollut heikkoa, hajanaista ja jopa olematonta. Arjen työskentelyssä on huomattu kuitenkin elementtejä, jotka tukevat päihdetyöskentelyä. Ajankohtaisen tiedon tuottaminen ja työntekijöille saattaminen on olennaisessa osassa päihdetyön kehittämisessä ja ilmaantuviin haasteisiin vastaamisessa.

Rantakangas (2022) tuo opinnäytetyössään ”Narratiivinen päihdetyö lastensuojelulaitoksessa - päihdetyön palvelukuvaus” ilmi tarpeen päihdetyön kehittämiselle ja tietouden lisäämiselle. Tuloksista selviää, että lastensuojeluyksikön työntekijät olivat tietämättömiä heidän yksikössään tehtävän päihdetyön sisällöistä ja sen konkreettisesta toteuttamisesta. Jotta päihdetyö olisi laadukasta, kokonaisvaltaista ja palvelisi asiakkaitaan hyvin, on ammattilaisten osaaminen ja tietous tärkeässä roolissa. Tulokset osoittavat, että päihdetyön kehittäminen ajantasaisesti on edellytys haasteisiin vastaamiselle.

Illin ja Keiturin (2021) opinnäytetyön tuloksissa ”Päihdetyö Sairilan koulukodissa nyt ja tulevaisuudessa” on selkeästi nähtävissä päihdetyön toteuttamisen haasteet ja ongelmakohdat. Tulokset osoittavat, että päihdetyön toteuttaminen on ollut jaksomaista ja päihteiden käyttöön on

pyrityt vaikuttamaan yksikössä silloin, kun päihteiden käyttöä on havaittu. Ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseksi päihdetyön tulisi olla johdonmukaista ja pitkäkestoista riippumatta siitä, onko päihteiden käyttöön liittyvää haastetta juuri sillä hetkellä. Tulokset osoittavat myös työntekijöiden kokemuksia päihdetyön yksipuolisuudesta yksikössä, jonka rikastuttamisen voisi olettaa lisäävän kiinnostusta työskentelyyn niin nuorissa kuin työntekijöissäkin.

Birzoin ja Jussilan (2020) opinnäytetyön ”Nuorten ajatuksia päihde- ja lastensuojelupalveluiden kehittämistarpeista ”pulinaa päihteistä!”- foorumityöskentelyssä” tuloksissa tulee selkeästi ilmi nuorten kokemukset päihdetyöskentelyn tilanteesta. Nuoret kokivat päihteiden saatavuuden olevan erittäin helppoa. Päihteiden käytön syyksi he nostivat kaveriporukkaan kuulumisen ja vertaisryhmien painostuksen. Päihteiden käytön koettiin olevan omaa pahaa oloa helpottava tekijä. Nuorten kokemuksia on tärkeää ottaa esille ja kuten tuloksista nähdään, nuoret nostavat esille huolestuttavia seikkoja ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta katsottuna.

3.1 Alueellinen päihdetilanne

Ehkäisevän päihdetyön toteuttajan tulee ymmärtää päihdetilanteen alueellinen merkitys työtä toteuttaessa. Vuonna 2021 järjestetyssä kouluterveyskyselyssä havaittiin eroja Oulun ja Kempeleen kaupunkien päihdetilanteessa ja nuorten asenteissa päihteitä kohtaan. Esimerkiksi 47,3 % 8.–9.-luokkalaisista koki huumeiden hankkimisen Oulussa helpoksi, kun Kempeleessä vastaava prosenttimäärä oli 33 %. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2022.) Tuloksista on havaittavissa, että Oulussa nuorilla on todennäköisempi mahdollisuus hankkia päihteitä käyttöönsä. Ehkäisevää päihdetyötä toteuttavan sijaishuollon ammattilaisen tulee olla tietoinen alueellisesta tilanteesta, jotta toteutettava työ kohdistuisi oikea-aikaisesti ja -alaisesti nuoriin.

Oulun kaupungissa toteutettiin viimeksi vuonna 2020 päihdetilannekysely, jolla pyrittiin saamaan tietoa oululaisten havainnoista päihteiden käytön osalta sekä kokemuksia Oulun päihdetilanteesta. 23 % kyselyyn vastanneista oli havainnut alaikäisillä kannabiksen tai muiden huumausaineiden käyttöä. Vastauksista kävi ilmi myös erilaisia keinoja tilanteeseen puuttumiseksi. Vastaajista useat ehdottivat päihde- ja nuorisotyöntekijöiden jalkautumista useammin ihmisten pariin, lisäksi nuorille toivottiin päihdeettömiä ajanvietto-tiloja ja erilaisia harrastusmahdollisuuksia. (Oulun kaupunki 2021.) Kaupunkilaisten havainnot alaikäisten alkoholin ja tupakkatuotteiden saavutettavuudesta ovat huolestuttavia. Ilmiö on havaittavissa myös Birzoin & Jussilan (2021) opinnäytetyössä, jossa

nuorilta kysyttiin päihteiden saatavuudesta. Nuoret kertoivat Oulun keskustassa ja Valkean kauppakeskuksessa päihteiden saatavuuden olevan hyvin helppoa.

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tämän opinnäytetyön tutkimusote on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä. Laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaan todellisuutta keskittymättä tarkasti sitä ohjaavaan teoreettiseen lähtökohtaan (Kylmä & Juvakka 2007, 22). Opinnäytetyön prosessin aikana paneuduttiin teoreettiseen viitekehykseen, jonka pohjalta toteutettiin haastattelut. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään toimintaa tai tuomaan ilmi teoreettinen tulkinta jostain ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Tämän tutkimusotteen valitseminen oli perusteltua, sillä tutkimuskohteena opinnäytetyössä oli ammattilaisten kokemukset ja näkemykset tekemästään ehkäisevästä päihdetyöstä lastensuojelun sijaishuollossa. Tutkimusstrategia tässä opinnäytetyössä oli kartoittava eli sen avulla etsittiin uusia näkökulmia aiheeseen liittyen ja keskityttiin selvittämään ilmiötä, joka tässä tapauksessa oli ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 138–139).

4.1 Tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa ajankohtaista kokemustietoa ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä yhteistyötahon yksiköissä. Tarkoituksena oli herättää haastateltavien kesken huomio siitä, millaista ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen on näissä yksiköissä sekä tunnistaa ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen liittyviä haasteita. Opinnäytetyön yhteistyötaholla on halutessaan mahdollisuus hyödyntää koottua kokemustietoa toiminnan kehittämiseen. Tutkimuksen ensisijaisena kohderyhmänä olivat sijaishuollossa työskentelevät ammattilaiset, jotka toteuttavat ehkäisevää päihdetyötä sijaishuoltoyksikön arjessa.

Tutkimustehtäväksi valikoitui seuraavat kaksi kysymystä:

1. Miten sijaishuollon ammattilainen toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä?
2. Millaisia haasteita sijaishuollon ammattilainen kohtaa ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessaan?

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssien mukaisesti opinnäytetyön tarkoituksena oli pohtia ja soveltaa erityisesti eettistä osaamista ja asiakastyön osaamista. (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2023.) Haastattelujen kautta haluttiin oppia ymmärtämään paremmin sosiaalialan arvojen mukaisesti toimivaa sijaishuollon ammattilaista.

Yhtenä oppimistavoitteena oli saada ymmärrys siitä, millaisena työntekijät näkevät ehkäisevän päihdetyön ja minkälaista arvoa he työlle antavat. Asiakastyön osaamisen -kompetenssin kautta haluttiin oppia enemmän niistä vuorovaikutustilanteista, joissa ehkäisevän päihdetyön toteuttamista tapahtuu. Tavoitteena oli myös menetelmällisyyden ja menetelmällisesti työskentelyn merkityksen ymmärtäminen osana ehkäisevän päihdetyön toteuttamista.

4.2 Ryhmähaastattelu

Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin ryhmähaastattelua teemahaastattelun menetelmin. Ryhmähaastattelun etuna voidaan pitää osallistujien mahdollisuutta muistella, jakaa kokemuksia ja reflektoida toisiaan. Ryhmähaastattelun valitseminen oli perusteltua, koska haastateltavat olivat samassa yksikössä työskenteleviä ammattilaisia. Ryhmähaastattelu antoi haastateltaville mahdollisuuden vuorovaikutukselle ja kokemusten jakamiselle tutkimuksen aiheeseen liittyen. (Eskola & Suoranta 2014, 95–97.) Teemahaastattelu etenee etukäteen valittujen teemojen mukaisesti ja siinä kiinnitetään huomio ihmisten tulkintoihin ja heidän keskeisiin asioilleensa antamiin merkityksiin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48).

Ennen haastattelun toteuttamista yksiköihin lähetettiin sähköpostilla haastattelukutsu, tieto vähimmäisosallistujamäärästä, tutkimuksen luonteesta sekä mahdollisuudesta toteuttaa haastattelut joko sijaishuollon yksiköissä tai etähaastatteluina. Haastattelukutsussa tuotiin ilmi opinnäytetyön aihe ja tarkoitus sekä esimerkkikysymyksiä aihepiiriin ympäriltä. Esimerkkikysymyksien ja haastattelun teemojen kertominen haastateltaville varmisti tutkimuksen onnistumisen ja tutkimusmateriaalin runsauden (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85–86). Haastateltavilla oli mahdollisuus tutustua opinnäytetyön suunnitelmaan etukäteen. Osallistujia kehoitettiin pohtimaan ennen haastattelua, mitä ehkäisevä päihdetyö sijaishuollossa haastateltavan mielestä tarkoittaa, mitä se pitää sisällään ja miten ammattilainen itse toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä. Näiden alkutietojen valossa haastateltavat pystyivät valmistautumaan haastatteluun. Sähköpostin liitteenä haastateltavat saivat suostumuslomakkeen allekirjoitettavaksi (LIITE 1), ja ne kerättiin allekirjoitettuna ennen haastattelun aloittamista.

Tutkimuksen tarkoituksena oli toteuttaa kaksi ryhmähaastattelua kahdessa eri yhteistyötahon yksikössä. Molempiin haastatteluihin tavoiteosallistujamäärä oli 5–6 työntekijää. Ryhmähaastattelun toteuttamiselle ihanteellinen osallistujamäärä on 3–12 henkilöä (Kylmä &

Juvakka 2007, 84). Tutkimukseen osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen, jonka perusteella haastateltavat valikoituivat. Yhteistyötahona oleva yritys rekrytoi haastatteluun osallistuvat työntekijät, vapaaehtoisten osallistujien määrä molempiin ryhmähaastatteluihin oli kolme henkilöä. Osallistujamäärä ilmoitettiin haastatteliijoille etukäteen. Kadon ennakoitiin huomioitiin ryhmähaastatteluiden tavoitekoossa. Kadolla tarkoitetaan vastaamattomia henkilöitä, joiden haastatteluun osallistumatta jättäminen saattaa vaikuttaa otoksen johtopäätöksiin puutteellisesti (Holopainen & Pulkkinen 2013, 41). Ryhmähaastattelun toteuttamisen kannalta tapahtuneella otannan pienenemisellä ei ollut suurta negatiivista vaikutusta, sillä tärkeintä laadullisessa tutkimuksessa on tehtyjen tulkintojen kestävyys ja syvyys (Eskola & Suoranta 2014, 67).

Molempien haastatteluiden toteuttamiselle oli varattu aikaa noin yksi tunti. Haastattelut toteutettiin 11.4. ja 18.4. tutkimuksen kannalta otollisimmissa ympäristöissä eli sijaishuollon yksiköissä. Haastattelut pyrittiin toteuttamaan rauhallisessa tilassa, jotta haastattelut voitaisiin käydä mahdollisimman keskeytyksettömästi ja siten, että sijaishuoltoyksiköissä asuvien nuorten yksityisyys kyettäisiin turvaamaan. Mikäli haastattelupaikan valinnassa tai haastattelun järjestämisessä sijaishuoltoyksiköissä olisi ollut haasteita, haastatteluiden toteuttaminen olisi ollut mahdollista myös etäyhteydellä. Toisessa ryhmähaastattelussa yksi haastateltavista osallistui haastatteluun etäyhteydellä, joka mahdollisti haastattelun toteuttamisen aikataulun mukaisesti.

Haastattelutilannetta pyrittiin rentouttamaan arkisella keskustelulla ennen haastattelun aloittamista ja haastattelijat pyrkivät luomaan avointa ja luottamuksellista ilmapiiriä. Haastattelun eteneminen varmistettiin kummankin haastattelijan osallistumisella molempiin haastatteluihin. Toinen haastattelijaj oli vastuussa operationalisoitujen käsitteiden kautta nousevien kysymysten esittämisestä. Toinen haastattelijaj havainnoi aktiivisesti haastattelutilannetta, jolla varmistettiin haastattelun eteneminen (Kylmä & Juvakka 2007, 94). Haastattelun etenemisessä oli tärkeää kiinnittää huomiota teemojen sisällä pysymiseen ja havainnoijalla oli vastuu haastattelun palauttamisesta viitekehukseen ja tutkimuskysymysten kannalta oleellisiin asiakokonaisuuksiin. Tehtäväalueiden rajaamisella haastattelutilanteesta tuli selkeämpi ja tiettyä kaavaa seuraava. Molemmat haastattelijat toimivat vuorollaan päähaastattelijan ja havainnoijan rooleissa.

Haastatteluissa käytettiin puolistrukturoitua haastattelurunkoa. Puolistrukturoitu teemahaastattelu pohjautuu etukäteen valittujen teemojen mukaiseen keskusteluun sen sijaan, että haastattelu tehtäisiin tarkasti rajattujen kysymysten pohjalta. Puolistrukturoitu haastattelu antaa liikkumavaraa

haastattelijan ja haastateltavien väliselle vuorovaikutukselle sekä haastateltavien omien näkemysten esiin tuomiselle itselle ominaisella tavalla. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48.)

Teemahaastattelun teemat pohjautuivat teoreettiseen viitekehykseen ja käsitteiden operationalisointiin (LIITE 2). Haastattelun teemoiksi nousi kolme pääteemaa, joita olivat ehkäisevän päihdetyön menetelmät sijaishuollossa, ehkäisevän päihdetyön haasteet sijaishuollossa sekä ammatilaisena sijaishuollossa. Pääteemojen ja teoreettisen viitekehyksen kautta nousseet käsitteet tuotiin ilmi operationalisoinnissa alateemoina. Haastattelussa esitettävät kysymykset nousivat operationalisointiin avattujen käsitteiden kautta. Teemojen kautta haettiin tietoa liittyen sosiaaliseen vahvistamiseen, yleiseen ehkäisyyn sekä suojaaviin tekijöihin ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa. Menetelmien lisäksi tietoa haettiin työntekijöiden kokemista haasteista ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa, kuten riskitekijöistä. Tutkimuskohteen ollessa sijaishuollossa työskentelevän ammatilaisen toiminta, teemoilla pyrittiin saamaan tietoa myös omaohjaajuuden merkityksestä ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen. Kysymysasettelulla pyrittiin herättämään haastateltavien välille keskustelua. Tarkoituksena oli välttää kysymyksiä, joihin haastateltavat olisivat voineet vastata kyllä tai ei, sillä tällöin vastausaineisto olisi jäänyt suppeaksi.

Haastatteluille ominaista on haastattelutilanteen tallentaminen ääninauhurilla. Nauhoituksen avulla saadaan tallennettua analysointivaiheen tueksi haastattelutilanteen kommunikoinnista olennaisia seikkoja. Nauhoitukselle tallentui haastattelutilanteen tauot, vivahteet, äänenkäyttö sekä johdattelut. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 92.) Molemmat ryhmähaastattelut nauhoitettiin kahdella eri nauhurilla, joka mahdollisti niiden asettamisen äänen kuuluvuuden kannalta otollisille paikoille. Useamman ääninauhurin hyödyntämisellä ennakoitiin myös ääninauhurin rikkoutuminen tai toimimattomuus haastattelutilanteessa.

4.3 Aineiston analysointi

Analyysiprosessi aloitettiin aineistoon perehtymisellä heti haastatteluiden toteuttamisen jälkeen. Ryhmähaastatteluista saatu aineisto purettiin nauhoitteilla olevasta puheesta kirjoitettuun muotoon eli aineisto litteroitiin (Eskola & Suoranta 2014, 151). Aineistoon tutustuminen ja havaintojen tekeminen alkoi litteroinnin aikana. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 31 sivua.

Analyysimenetelmänä tässä opinnäytetyössä käytettiin teemoittelua. Teemoittelun ideana on kiinnittää huomio säännöllisesti haastatteluissa ilmeneviin yksityiskohtiin ja tutkimustehtävien kannalta relevantteihin asiakokonaisuuksiin. Teemoittelussa kiinnitetään huomiota kustakin teemasta esille tuotuihin asioihin, joiden mukaan materiaalia pilkkotaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105.) Toteuttaessa haastattelut teemahaastatteluna aineiston pilkkominen selkiytyi, sillä haastatteluun valikoidut teemat jäsentävät aineistoa jo itsessään. Teemahaastatteluissa olleiden lähtökohtateemojen voitiin olettaa nousevan esiin myös teemoittelun aikana (Hirsjärvi & Hurme 2008, 173). Aineiston analyysivaiheessa nousi esiin uusia teemoja, jotka perustuivat haastatteluiden materiaaliin ja haastateltavien antamiin vastauksiin lähtökohtateemojen ulkopuolelta.

Kerätty aineisto jaettiin teemoihin merkintäkorttien avulla, sillä tietokoneohjelmaa ei ollut käytössä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 142). Molemmista haastattelusta kirjoitettiin muistilapuille haastateltavien vastaukset. Vastaukset jaoteltiin teemoihin, pitäen kuitenkin alussa erillään kahden yksikön vastaukset. Teemoja nousi ylös monessa eri haastattelun vaiheessa, ei pelkästään suoraan esitetyn kysymyksen jälkeen. Tämän takia muistilapuille kirjoitetut teemat tuli käydä tarkasti läpi nojaten litteroituun aineistoon. Kun ensimmäinen osa teemoittelusta oli saatu tehtyä, muistilapuille kerätty tieto jaoteltiin suurempien teemojen alle. Teemat nousivat esille kootusti molemmista haastatteluista. Teemoittelun tuloksena syntyi neljä teemaa, jotka pohjautuivat litteroituun aineistoon sekä tutkijoiden aineiston tuntemiseen. Näiden neljän ison teeman alle jaoteltiin alateemat, joista jokaiseen liitettiin haastattelun sitaatteja.

5. TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa käytettiin neljää laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteeriä. Kriteerit ovat uskottavuus, vahvistettavuus, refleksiivisyys sekä siirrettävyys. Eettisyys liittyy opinnäytetyön aiheen valintaan ja tutkimuskysymysten muodostamiseen eli koko tutkimusprosessiin. (Kylmä & Juvakka 2007, 127, 143–144.) Tutkimusprosessin eettisyyttä pohdittiin ja arvioitiin niin aiheen valinnassa kuin haastatteluiden toteutuksen aikana sekä tutkimusprosessin lopussa.

5.1 Luotettavuus

Uskottavuuden arviointiin liittyy tekijän velvollisuus varmistaa, että tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä on sama käsitys tutkimuskohteesta kuin mitä saaduista tutkimustuloksista selviää. (Kylmä & Juvakka 2007, 128.) Uskottavuuden toteutumiseksi tutkimusraportti annettiin haastateltaville luettavaksi ennen sen julkaisua, jolloin raporttia oli mahdollisuus kommentoida. Näin toimimalla varmistettiin saatujen tulosten oikeellisuus. Tässä vaiheessa tutkijoilla olisi ollut vielä mahdollisuus tarkentaa haastateltavien esille tuomia asioita, mikäli niistä raportointi olisi havaittu puutteelliseksi.

Vahvistettavuuden toteutumista edistää tutkimusprosessin kirjaaminen niin, että prosessin kulkua on mahdollista seurata (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Vahvistettavuuden toteutumiseksi tehtiin muistiinpanoja koko tutkimusprosessin ajan. Raportointivaiheessa muistiinpanojen hyödyntäminen oli keskeistä, jotta tutkimusprosessin läpikäyminen oli luotettavaa. Tutkimuksen kulku ja prosessin eri vaiheet raporttoitiin tarkasti ja siten, että ulkopuolinen lukija on kykeneväinen hahmottamaan tutkimuksen eri vaiheet ja prosessin kulun. Vahvistettavuutta lisää myös haastateltavien suorien lainauksien käyttö sekä teemoittelutaulukko, joista lukijan on mahdollista hahmottaa miten tutkijat ovat päätyneet saatuihin johtopäätöksiin.

Refleksiivisyys pohjautuu tutkimuksen tekijän omaan asemaan tutkimuksen tekijänä. Tutkimuksen tekijän on pohdittava, kuinka hän kykenee vaikuttamaan tutkimusprosessin vaiheisiin tai aineistoon. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Refleksiivisyyden toteutumisen arvioinnissa hyödynnettiin litteroitua aineistoa. Aineistosta kyettiin näkemään, onko tutkijat esimerkiksi

johdatelleet haastateltavia johonkin suuntaan haastattelun aikana. Tällaista ilmiötä ei aineistosta havaittu. Haastattelijat onnistuivat esittämään lisäkysymyksiä haastateltavien mainitsemista asioista, joten haastattelut etenivät luontevasti puolistrukturoidun teemahaastattelun piirteiden mukaisesti. Refleksiivisyyttä arvioitaessa tutkijoiden tuli ottaa huomioon toisen haastattelijan työkokemus sijaishuoltoyksikössä ja huolehtia, että aineiston analyysi ja tulkinat tehtiin koottuun teorian tietoon sekä haastatteluiden aineistoon pohjautuen.

Siirrettävyydellä tarkoitetaan mahdollisuutta hyödyntää tuloksia muissa samankaltaisissa tilanteissa. Tämän kriteerin toteutumiseksi tutkimuksessa on annettava riittävästi tietoa esimerkiksi tutkimuksen ympäristöstä, jotta siirrettävyys on mahdollista. (Kylmä & Juvakka 2007, 129.) Siirrettävyyden kriteerin toteutuminen huomioitiin raportoidessa tutkimuksen olosuhteet tarkasti. Näin lukija saa mahdollisimman tarkan kuvan tuloksien muualla hyödyntämisestä ajatellen. Tutkittaessa juuri näissä sijaishuoltoyksiköissä tehtävää ehkäisevää päihdetyötä ja työntekijöiden kokemuksia, on saatujen tulosten hyödyntämistä sellaisenaan pohdittava tarkasti. Tulokset antavat kuitenkin pohjatietoa tehtävän työn sisällöstä ja toteutuksesta, joten siirrettävyys muihin vastaaviin tilanteisiin on siltä osin mahdollista. Siirrettävyyden kannalta raportissa tuotiin selkeästi esille tällaiset tutkimuksen kannalta oleelliset asiakohdat.

5.2 Eettisyys

Eettisyys huomioiden opinnäytetyöprosessissa noudatettiin tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia lähtökohtia hyvistä tieteellisistä käytännöistä (2012) sekä eettisiä periaatteita ihmiseen kohdistuvassa tutkimuksessa (2019). Prosessissa hyödynnettiin ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettisiä suosituksia, jotka on toteutettu tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeisiin nojaten (Kettunen ym. 2020, 3).

Eettisistä kannanotoista puhuttaessa tarkoitetaan sitä, kuka tutkimusaiheen valitsee ja mitkä ovat tutkimuksen tarpeen perustelut. Eettiset kannanotot näkyvät tutkimustehtävien ja tutkimuksen tarkoituksen muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 154.) Opinnäytetyön aihe perustuu sosionomin työkenttään ja tutkimusta on perusteltu erilaisiin toteutettuihin tutkimuksiin ja tarkan tutkimustiedon vähyyteen perustuen. Lisäksi yhteistyötahon hyväksyntä aiheelle kertoi sen tarpeellisuudesta ja kiinnostavuudesta. Eettisesti kestävällä pohjalla oleva opinnäytetyö perustuu tarkasti tehtyyn opinnäytetyön suunnitelmaan, kerättyyn tietoperustaan, jatkuvaan arviointiin ja tarkkaan

raportointiin. Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti opinnäytetyölle hankittiin tutkimuslupa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6).

Haastateltaville tuodaan ilmi vapaaehtoisuus tutkimukseen osallistumiselle. Tutkimukseen osallistuvilla henkilöillä on oikeus keskeyttää tai kieltäytyä kokonaan tutkimukseen osallistumisesta, missä tahansa prosessin vaiheessa. Ihmisten toimintaan keskittyvän tutkimuksen kulmakivenä on tietoon perustuva suostumus. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8–9.) Tutkimukseen osallistuvia pyydettiin allekirjoittamaan tietoon perustuva suostumus ennen haastatteluiden toteuttamista. Suostumuksessa tutkimukseen osallistuville kerrottiin tutkimuksen lähtökohdat, tarkoitus, tutkimusmenetelmät ja tuotiin ilmi saatujen tietojen käyttötarkoitus. Vapaaehtoisuuteen perustuvassa tutkimuksessa haastateltavilla oli mahdollisuus kieltäytyä haastatteluun osallistumisesta. Tutkimuksen tavoitteista sekä mahdollisista haitoista ja hyödyistä kerrottiin tutkimukseen osallistuville ymmärrettävällä tavalla. Halutessaan tutkimukseen osallistuneilla oli oikeus saada lisätietoa tutkimuksen sisällöstä, tietojen käsittelystä sekä toteutuksesta.

Henkilötiedoilla viitataan tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön liittyviä tietoja. Henkilötietojen käsittelyllä tarkoitetaan esimerkiksi henkilötietoja sisältävää tutkimusaineistoa ja sen säilyttämistä. Dokumentoinnin tulee olla selkeää ja ymmärrettävää. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 12–13.) Yksityisyydensuoja huomioon ottaen henkilötietojen tai muiden tunnistettavien tietojen kerääminen ei ollut oleellista tutkimusta toteuttaessa. Yksityisyydensuojan toteutumiseksi aineistoa käsitteli vain tutkijan roolissa olevat henkilöt. Tutkimuksen raportissa ei tule ilmi tunnistettavia tietoja yhteistyökumppanin organisaatiosta tai haastatteluun osallistuneista työntekijöistä.

Tutkimusta toteuttaessa noudatettiin rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta sekä tarkkuutta. Lähdemerkinnät kirjoitettiin selkeästi. Lisäksi eettisen periaatteen mukaisesti tutkimusta tehdessä muiden tekemää työtä kunnioitettiin. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Tutkimushaastatteluita toteuttaessa tuli pitää huoli myös sijaishuoltoyksikössä asuvien nuorten yksityisyydestä ja heidän anonymiteettinsä säilymisestä haastattelun aikana. Haastattelut pyrittiin toteuttamaan siten, että haastattelijat eivät olleet kontaktissa yksikössä asuvien nuorten kanssa. Haastattelut toteutettiin erillisessä tilassa ja kontaktia nuorten kanssa vältettiin.

6. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Haastattelut toteutettiin luodun teemarungon pohjalta. Tuloksista muodostui teemarungon kolmen pääteeman sijaan neljä pääteemaa. Nousseet teemat ovat arjen struktuurit, omaohjaajatyö, menetelmällinen työskentely ja haasteet ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa. Tulokset raportoidaan teemoittelun tuloksena nousseiden teemojen kautta, hyödyntäen havainnollistavia suoria lainauksia haastatteluiden aineistoista. Lainauksia on muutettu yleiskielisemmäksi, kuitenkin niiden merkitystä muuttamatta (Hirsjärvi & Hurme 2008, 194). Havainnollistavia sitaatteja ei ole raportissa eroteltu haastattelun mukaan, sillä tulokset teemoiteltiin yhdessä.

Haastateltavat toivat heti haastattelussa ilmi ehkäisevän päihdetyön työskentelyn laajuuden. Toisessa yksikössä työntekijät kokivat tekevänsä paljon korjaavaa työtä, mutta näkivät ehkäisevän päihdetyön roolin tärkeäksi heidän kohdallansa, joilla päihdekokeiluja ei ollut ollut lainkaan tai joilla päihdekokeilut olivat pieniä. Ehkäisevän päihdetyön toteuttamista haastateltavat luonnehtivat tavoitteelliseksi, nuoren kotiutumisen kannalta.

6.1 Arjen struktuurit

Tuloksista havaittiin arjen struktuureilla olevan suuri merkitys ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa. Molemmissa haastatteluissa haastateltavat kertoivat ehkäisevän päihdetyön toteuttamisen koostuvan säännöllisestä päivärytmistä ja nuorten strukturoidusta arjesta. Keskustelussa arjen struktuureiksi nimettiin kotiintuloajat, ruokailu- ja unirytmit sekä harrastukset. Arkisten asioiden ylläpitäminen nähtiin kriittisenä osana työskentelyä ja sen luovan pohjan koko ehkäisevälle päihdetyölle. Haastateltavat nostivat keskustelussa esille sen, että osalla nuorista ei ole tietoa ennen sijoitusta millaista säännöllinen rytmi arjessa on, minkä vuoksi monelle arkipäiväiset ja itsestään selvät arjen struktuurit ovat hukassa. Haastateltavat pohtivat arjen struktuureiden ylläpidolla ja arjen rakentamisella olevan osansa myös nuoren terveen asennoitumisen kehittämisessä päihteitä kohtaan. Ehkäisevä päihdetyö nähtiin kokonaisuutena, jonka osien muutokset vaikuttavat suoraan toisiinsa. Työntekijät toivat ilmi myös sen, että koulunkäynnin tukeminen ja sen järjestäminen kuuluu osana arjen struktuureihin. Koulunkäynti nähtiin tärkeänä arkeen luotujen struktuurien ylläpidossa ja haastateltavat kertoivat edistävänsä mahdollisuuksien

mukaan nuorten koulunkäyntiä myös huonompina hetkinä. Koulunkäynnistä puhuttaessa tuotiin ilmi nuoren voimavarojen ja sen hetkisen tilanteen huomioiminen.

”Jos sitä (arjen struktuureja) ei ole niin ei se ehkäisevää päihdetyötä oo sillon.”

”No ehkä täällä semmoinen — — säännöllinen päivärytmi on tosi tärkeä. Meillä on yksilölliset viikko-ohjelmat. — — ja tietenkin tuo kotiin tehtävä työ tai vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö.”

”No ei se ole mitään kummempaa kuin kotiintuloajat, ruokailuajat, koulunkäynti, harrastukset kaikki semmoiset.”

Perheisiin tehtävässä pohjatyössä keskitytään myös arjen struktuureiden ylläpitoon. Ehkäisevän päihdetyön toteuttamisen kulmakivenä työntekijät näkivät yhteyden nuoren perheeseen. Eräs haastateltava nosti keskusteluun sijaishuollossa tehtävän työn pyrkivän aina nuoren kotiutumisen mahdollistumiseen, joka vaatii perheeseen tehtävän työn onnistumista. Haastateltavat kertoivat, että työskentelyssä on tärkeää olla tiiviisti yhteydessä nuoren perheeseen, jakaen tietoa ja ohjeistaen perhettä arjen struktuurien ylläpitämisestä myös nuoren kotijaksoilla. Perheeseen tehtävällä työllä pyritään vahvistamaan vanhempien vanhemmuutta ja ohjata vanhempia puuttumaan nuoren elämässä oleviin tekijöihin, jotka voivat ajaa päihteiden käyttöön. Arjen struktuurien ja perheeseen tehtävän pohjatyön tarkoituksena on varmistaa nuorelle turvallinen paikka kotijaksojen aikana, jotta paluu yksikön strukturoituun arkeen olisi sujuvaa. Haastateltavat kertoivat tekevänsä perheiden kanssa yhteistyötä myös kotikäyntien muodossa. Lisäksi keskustelua herätti avoimesti työskenteleminen vanhempien kanssa. Haastateltavat näkivät, että perheiden kohtaaminen arvostavasti edistää kommunikaatiota ja näin vaikuttaa ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen.

”— — perheeseen saadaan tehtyä semmoinen pohjatyö — — ne rakennuspalikat siinä perheessä, että siellä osataan puuttua kaikkiin semmoisiin mitkä voi ajaa päihteiden käyttöön.”

”Tiiviillä yhteistyöllä — — siis yhteydenpidolla vanhempiin. — — laaditaan yhteisiä kotijaksosääntöjä.”

Rajojen merkityksestä arjen struktuureille heräsi myös molemmissa haastatteluissa keskustelua. Haastateltavat toivat ilmi, että rajat kuuluvat osana strukturoituun arkeen ja niillä pyritään tehostamaan ehkäisevän päihdetyön toteutumista. Rajojen opettelemisessa keskustelua herätti myös se, että työntekijät huomioivat toiminnassaan nuoren ikään sopivan suhtautumisen rajojen rikkomiseen. Esimerkkinä keskustelussa haastateltavat käyttivät juuri täysi-ikäisyyden kynnyksellä olevan nuoren kanssa mahdollisesti käytävää keskustelua ikärajalvonnin rikkomisesta. Haastateltavat toivat myös ilmi sen, että ehkäisevän päihdetyön työskentelykeinona ei käytetä liikkumisen rajoittamista vaan pyritään tuomaan nuorelle ilmi, kuinka kauan kaupungilla oleskelu päivän aikana on niin sanotusti normaalia ja nuoren ikätasoista. Työntekijät kiinnittivät huomiota myös siihen, että vanhemmille ohjeistetaan rajojen pitämistä.

” — — heitetään palloa sinne vanhemmillekin. Vanhemmatkin joutuu opettelemaan niitä vaikka kotiintuloaikojen pitämistä ylipäättään.”

6.2 Omaohjaajatyö

Tulosten toiseksi pääteemaksi nousi omaohjaajatyön merkitys ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa. Ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen nähtiin tärkeänä ja isona osana omaohjaajatyöskentelyä. Omaohjaaja keskusteluille haastateltavat antoivat painoarvoa, mihin liittyen eräs haastateltava kertoi ennakoivien ja tukea antavien keskusteluiden käymisen olevan kaiken lähtökohdaksi ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa. Omaohjaaja keskusteluista puhuttaessa haastateltavat kertoivat esimerkiksi, että keskusteluiden aikana nuoren kanssa mietitään yhdessä konkreettisia keinoja päihteistä kieltäytymiseen. Haastateltavat kokivat vuorovaikutuksen tärkeäksi niin kuuntelun kuin keskustelunkin osalta. Eräs haastateltavista kertoi, että vuorovaikutussuhteen rakentuminen nuoren kanssa on luontevaa, kun tämän kanssa tehdään jotain mielekästä. Rakentavat keskustelut päihteiden käytöstä nuorten kanssa nähtiin osaltaan hyvänä asiana ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa. Päihdetietouden jakamisen ja keskusteluiden käymisen nuorten kanssa heitä valistaen päihteiden haitoista ei koettu olevan tehokasta ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta. Haastateltavat kokivat, että jos nuoren kanssa käytävät keskustelut pyörivät pelkästään päihdeaiheen ympärillä, nuoren halu ja kiinnostus päihteitä kohtaa vain kasvaa. Haastateltavat kertoivat, että keskusteluissa, joissa nuoren kanssa puhutaan päihteistä, tulee olla tarkkaan harkittuja ja tyyliiltään ei syyllistäviä. Näin toimimalla ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen on tehokkainta. Ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta keskusteluilla pyritään saamaan nuori itse

haluamaan muutosta. Työskentely muutoksen eteen nähtiin erittäin hankalana, mikäli nuori ei itse ole motivoitunut muutokseen. Haastateltavat painottivat ehkäisevän päihdetyön painottuvan enenevässä määrin arjen ja suhteiden rakentamiseen sekä nuoren tukemiseen.

”— — käydään niitä tukea antavia omaohjaaja keskusteluja”

”— — ehkäisevä päihdetyö on kaikkea muuta kuin päihteistä puhumista, koska se harvoin tuottaa niin hyvää tulosta kuin se, että kun keskitytään niihin juurisyihin”

”Luottamussuhde lähtee kehittymään ja jotenkin (tärkeää) semmoinen arvostava ja osallistava vuorovaikutus, dialoginen tiettenkin”

Haastateltavat nostivat vuorovaikutussuhteen rinnalla esille myös luottamussuhteen rakentamisen ja läsnäolon merkityksen nuorten arjessa. Näiden toteutumiseksi yksi haastateltavista kertoi olevan tärkeää olla läsnä ja esimerkiksi istuskella sohvalla ollen nuorten tavoitettavissa. Työntekijät kokivat tällaisen toiminnan viestittävän nuorille mahdollisuudesta tulla kohdatuksi ja keskustelun mahdollisuudesta ohjaajan kanssa. Omaohjaajatyön tärkeänä elementtinä kerrottiin olevan myös aito kiinnostus nuoren asioihin. Näin työskennellessä pystytään paremmin vahvistamaan nuoren elämässä olevia merkityksellisiä ja hyviä asioita. Tärkeänä luottamussuhteen rakentumisen osana tuli esille myös se, että nuori kokisi omaohjaajan pysyvän hänen rinnallaan myös vaikeuksia kohdatessa.

”— — omaohjaussuhde ja luottamussuhde on varmaan yks keskiössä oleva asia”

”— — omalla esimerkillä, että ohjaajan oma rooli on tosi tärkeää, että miten sinä kohtaat sen nuoren. Käyttäytyt niin kun haluaisit, että sua kohdellaan. Antaa sitä mallia.”

”Niin ja jos tulee kömmähdys niin sitten ei jäädä vellomaan vaan sitten tuetaan edelleen onnistumisia heti sen jälkeen.”

Haastateltavat kokivat omaohjaajatyöskentelyssä myös nuoren omien taitojen vahvistamisen, elämäntaitojen harjoittelun ja vahvuuksien löytämisen tärkeänä. Haastateltavat kertoivat pyrkivänsä opettamaan nuorille käytöstapoja ja yhteiskunnan sääntöjä, joiden myötä nuoren kiinnittyminen osaksi yhteiskuntaa paranisi ja päihteiden käytön houkutusellisuus vähenisi.

Keskustelussa nousi ilmi nuorten sosiaalisten suhteiden merkitys ja eräs haastateltava kertoi arjessa nuoria kannustettavan kavereiden näkemiseen ja heidän vierailuihinsa sijaishuoltoyksikössä. Nuoren kanssa yhdessä käytyjen keskusteluiden aikana pyritään löytämään nuoressa itsessään olevia vahvuuksia ja tukemana niitä. Haastateltavat mainitsivat tässä yhteydessä nuorten mielenterveys- ja tunnetaitojen vahvistamisen sekä itsetuntoon liittyvien keskusteluiden käymisen nuorta suojaavana tekijänä. Haastateltavat kokivat vaikeista asioista keskustelemisen vaativan luottamussuhteen olemassaoloa. Keskusteluun nousi myös yhteiskunnan sääntöjen ja normien noudattamisen tärkeys ja niiden opettelu nuorten kanssa. Näitä haastateltavat kuvailivat elämän perusasioiksi.

”Pyritään varmaan vaikuttamaan kaikkiin taitoihin, jotka edistää hyvinvointia.”

”Ihan semmoista oikean ja väärän hahmottamista — — että et voi käyttäytyä millä tavalla tahansa — — semmoisia täällä jumpataan päivästä toiseen.”

”— — saada sitä nuorta avoimesti puhumaan asioista ja sitä kautta lähteä miettimään niitä vahvuuksia.”

Haastateltavat kertoivat työskentelyn olevan vaikuttavampaa ja antoisampaa, kun nuori otetaan tasavertaisesti mukaan omien asioidensa käsittelyyn ja omaan kuntoutukseensa. Nuoren kokemus mahdollisuudesta vaikuttaa asioihin vahvistaa tämän osallisuuttaan. Haastateltavat toivat esille myös sen, että nuoren kanssa työskennellessä tätä pyritään tukemaan muodostamaan ja miettimään itsenäisesti tapoja, joita käyttämällä halu päihteiden käyttämiseen vähenee. Esimerkkinä haastateltavat kertoivat, että nuorista osa kokee kuntosalilla käymisen keinona, joka vie ajatuksia päihteidenkäytöstä pois. Nuoren osallisuuden kokemus ja onnistumisten saavuttaminen vievät työskentelyä eteenpäin. Eräs haastateltava kertoi, että työskentelyssä pyritään saamaan nuorelle onnistumisen kokemuksia, joten omaohjaajat asettavat nuoren kanssa lyhyen aikavälin tavoitteita. Tavoitteiden saavuttaminen motivoi nuorta jatkamaan työskentelyä onnistumisia kohti.

”Meidän on ihan turha täällä toimistossa miettiä, että mitä sen nuoren kanssa pitäisi tehdä, jos me ei siihen oteta sitä nuorta itseään mukaan.”

”No tavoitteet on kans sitten semmoisia, lyhyen välin tavoitteita. Nuori saa sen onnistumisen kokemuksen. Tuetaan jollain lailla niitä onnistumisia.”

6.3 Menetelmällinen työskentely

Kolmantena teemana haastatteluista nousi menetelmällisyys työskentelyssä. Haastateltavien mukaan erilaiset menetelmät ja menetelmällisesti työskenteleminen tehostavat ehkäisevän päihdetyön toteuttamista ja vaikuttavat myös vuorovaikutussuhteen syntymiseen. Haastateltavat kertoivat erilaisten menetelmäkoulutusten ja osaamisen kehittämisen olevan tärkeää ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa. Erilaisten menetelmien hyödyntäminen voi rikastuttaa tehtävää työtä ja luoda uutta motivaatiota työskentelylle myös nuorten puolelta. Molemmissa ryhmähaastatteluissa kaikki haastateltavat olivat tietoisia monista eri menetelmistä, joita heidän työnantajansa tarjoaa työskentelyn tueksi. Kaikkia menetelmiä ei kuitenkaan mielletty ehkäisevään päihdetyöhön liittyväksi. Verkostoyhteistyö nähtiin tärkeänä osana ehkäisevää päihdetyötä, sillä yhteistyö muiden toimijoiden kanssa nähtiin sujuvoittavan nuoren asioiden etenemistä, jolloin mahdollisten päihteiden väärinkäyttö väheni. Haastattelutilanteessa Lapset puheeksi -menetelmä mainittiin usein ja sitä kerrottiin käytettävän matalalla kynnyksellä.

”— — miten työskentely meillä lähtee nuoren kanssa liikenteeseen, niin järkätään se Lapset puheeksi -keskustelu monesti siihen alkuun.”

”Meillä perheet on mukana ihan alusta asti, tietenkin voimavarojen mukaan. Lapset puheeksi -menetelmä on varmaan ensimmäinen ja sieltä sitten vähän niitä ongelmakohtia, jos on, niin niihin sitten pureudutaan.”

Haastateltavat nostivat keskusteluun käyttämiään menetelmiä arjen työskentelyssä. Keskustelua käytiin muutostyöskentelystä ja motivoivasta haastattelusta. Eräs haastateltava totesi työn olevan hyvin pitkäjänteistä, jotta muutoksia saadaan aikaan ja pohti omaohjaajuutta menetelmällisyytenä. Lisäksi haastateltavat mainitsivat terapeuttisesti työskentelyn osana ehkäisevän päihdetyön toteuttamista. Työntekijät toivat ilmi eron, terapeuttisesti työskentelyn ja terapeutin työskentelyn välillä.

” — — motivoivat keskustelut — — niin kyllähän sä käyt niitä tavoitteellisesti sen nuoren kanssa”.

”Monesti on ulkoistettu sijaishuollossa se, että puhutaan terapeuttisesta työstä niin sitten monesti mietitään, että no ne siellä psykiatrian puolella tekee terapeuttisesti tai terapeutti tekee terapeuttista työtä. — — kaikki mitä tässä tehdään, niin se on niinku äärettömän terapeuttista.”

” — — muutostyöskentely, mikä on semmoinen tosi tärkeä. Vahvistetaan just niitä hyviä juttuja siinä elämässä, vaikka harrastuksia tai mitä muuta kaikkea voi ollakaan, ihmissuhteita.”

6.4 Haasteet ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa

Neljäntenä pääteemana tuloksista nousi esille haasteet ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa. Haastateltavat toivat ehkäisevään päihdetyöhön liittyviä työskentelyn haasteita esille useamman kerran. Haastateltavat kertoivat haasteiden olevan yksilöllisiä kunkin nuoren kohdalla ja monien haasteiden olevan sidoksissa yksikköön ja sen ympäristöön. Suurimpana haasteena haastatteluissa tuli ilmi nuoren oma asenne ja suhtautuminen päihteitä sekä ehkäisevää päihdetyötä kohtaan. Haastateltavat nostivat esille ehkäisevän päihdetyön toteuttamisen olevan haastavaa, jos nuoren asenne esimerkiksi sääntöjä kohtaan on kielteistä. Haasteena nähtiin myös nuoren ja hänen mahdollisen hoitokontaktin pysyvyyden varmistaminen.

”No onkohan suurin tekijä se, että mikä nuoren oma asenne on.”

” — — jos nuoren oma asenne on se ihannoiva ja haluaa käyttää eikä halua muutosta tilanteeseen niin sen on sitten tosi vaikea siinä tilanteessa.”

Päihdemyönteisyys herätti keskustelua haastatteluissa. Sen nähtiin haastavan ehkäisevän päihdetyön toteuttamista. Haastateltavat nostivat keskustelussa esille nuoren ihannoivan asenteen päihteitä kohtaan. Lisäksi nuoren liikkuminen vapaa-ajalla päihteitä ihannoivien kaveriporukoiden kanssa, tunnistettiin haasteeksi työskentelylle, vaikka nuoren ystävyysuhteet ja niiden

muodostaminen nähtiin tärkeänä. Haastateltavat kokivat päihdemyönteisen kulttuurin vaikutusten näkyvän yksikön nuorissa. Haastateltavat toivat ilmi, että päihdemyönteisiä keskusteluita ei haluta käytävän yksikön sisällä.

”Nuoret on (nykyään) paljon avoimemmalla asenteella, myönteisempiä.”

” — — päihdemyönteisiä keskusteluita ei täällä suvaita ollenkaan — — semmoista ihannoivaa puhetta.”

Haastateltavat nostivat myös suurena haasteena esille ympäristön ja sen vaikutukset. Keskustellessa ympäristöstä haastateltavat kertoivat, että päihteiden saatavuus esimerkiksi internetin välityksellä on helpottunut, jonka myötä internet ja sosiaalinen media on koettu haasteeksi ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa. Haastateltavat kertoivat päihteiden saatavuuden ja moninaistumisen vaativan heiltä työntekijöinä kiinnostusta lukea esimerkiksi päihteisiin liittyviä artikkeleita sekä olla ajan tasalla sen hetkisestä päihdeilanteesta. Haastateltavat nostivat esille myös sääntömuutokset yksiköissä, joihin oli päihteiden moninaistumisen ja helpon saatavuuden vuoksi jouduttu tekemään muutoksia.

”Täytyy kyllä olla ajan hermolla ja itsekin tutkailla ja lukea artikkeleita, että mitä kaikkea on meneillään — — kyllä se vaatii semmoista omaa kiinnostusta ja oppimista.”

Keskustellessa ympäristöstä, haastattelussa pohdittiin myös nuoren lähisuhteita ja perheen merkitystä ehkäisevälle päihdetyölle. Haasteena nähtiin yhteistyön toimimattomuus sijaishuollon ammattilaisten ja nuoren lähisuhteiden välillä. Eräs haastateltava nosti hankaloittavana asiana esille nuoren lähipiirin motivoitumattomuuden muutokseen sekä sen, jos he eivät työskentele samaan suuntaan sijaishuoltoyksikön kanssa. Haastateltavat kävivät keskustelua siitä, että tuntemattomina ihmisinä heillä on hyvin vähän keinoja nuorten kanssa, mikäli nuoren ympärillä kaikki muu vie häntä edelleen samaan, päihdemyönteiseen suuntaan.

”Itse näen suurimpina haasteina sijainnin — — tässä on kaikki saatavilla.”

” — — tosi monesti sen joutuu ensin sen vanhempien kelkan kääntämään sieltä, että se kääntyy nuorella. Että aikuiset olisi samalla linjalla”

” — — jos lähipiiri ei ole motivoitunut ja ehkä jopa ohjailee lasta sinne suuntaan, miksi hänet on sijoitettu, niin se on tosi hankalaa saada käännettyä näin etäältä sitä asiaa.”

Haastateltavat kertoivat nuorten mahdollisten hatkojen eli luvattoman poistumisen yksiköstä, näyttäytyvän haasteena niin ehkäisevälle päihdetyölle kuin muullekin työskentelylle. Tietämättömyys nuoren olinpaikasta ja hatkan aikaisesta voinnista luo haastetta myös hatkoilta palaamisen jälkeiselle ajalle. Haastateltavat nostivat keskusteluun sen, että nuoren arki ja esimerkiksi vuorokausirytmä voi tällöin olla täysin sekaisin, jonka myötä ehkäisevän päihdetyön pohja täytyy rakentaa uudelleen.

” — — jos nuori lähtee hatkalle niin silloinhan se on suurikin riski. Se on aika haasteellinen osa työtä, jos sä et tiedä missä nuori menee ja saattaa olla pitkiäkin aikoja pois yksiköstä.”

6.5 Teemoittelutaulukko

Havaituista teemoista muodostettiin teemoittelutaulukko, joka havainnollistaa teemojen syntymistä (Taulukko 1). Taulukkoon on kerätty kaikki pääteemoihin liittyvät alateemat, joita on havainnollistettu sitaateilla. Sitaitteiksi valittiin kuvaavimmat otokset litteroidusta aineistosta. Ensimmäisen pääteeman arjen struktuurit alle jaoteltiin alateemoiksi säännöllinen päivärytmi, yhteydenpito lähisuhteisiin ja rajat. Toisena pääteemana on omaohjaajatyö, joka pitää sisällään vuorovaikutuksen, luottamussuhteen, nuoren taidot ja tavoitteellisuuden. Kolmanneksi pääteemaksi luokiteltiin menetelmällinen työskentely ja sen alateemoiksi tunnistettiin verkostoyhteistyö ja menetelmät. Neljäs pääteema, haasteet koostuvat seuraavista alateemoista: nuoren oma asenne, päihdemyönteisyys, ympäristö ja lähisuhteet.

TAULUKKO 1. Teemoittelutaulukko.

Pääteema	Alateema	Esimerkki ilmaisu aineistosta
Arjen struktuurit	säännöllinen päivärytmi	"No ei se ole mitään kummempaa kuin kotiintuloajat, ruokailuajat, koulunkäynti, harrastukset, kaikki semmoiset."
	yhteydenpito lähisuhteisiin	"Tiiviillä yhteistyöllä — — siis yhteydenpidolla vanhempiin. — — laaditaan yhteisiä kotijaksosääntöjä."

	rajat	" — — heitetään palloa sinne vanhemmillekin. Vanhemmatkin joutuu opettelemaan niitä, vaikka kotiintuloaikojen pitämistä ylipäätään."
Omaohjaajatyö	vuorovaikutus	"Luottamussuhde lähtee kehittymään ja jotenkin (tärkeää) semmoinen arvostava ja osallistava vuorovaikutus, dialoginen tietenkin "
	luottamussuhde	" — — omaohjaussuhde ja luottamussuhde on varmaan yks keskiössä oleva asia"
	nuoren taidot	"Pyritään varmaan vaikuttamaan kaikkiin taitoihin, jotka edistää hyvinvointia"
	tavoitteellisuus	"No tavoitteet on kans sit semmoisia, lyhyen välin tavoitteita. Nuori saa sen onnistumisen kokemuksen. Tuetaan jollain lailla niitä onnistumisia."
Menetelmällinen työskentely	verkostoyhteistyö	"Meillä perheet on mukana ihan alusta asti, tietenkin voimavarojen mukaan. Lapset puheeksi - menetelmä on varmaan ensimmäinen ja sieltä sitten vähän niitä ongelmakohtia, jos on, niin niihin sitten pureudutaan."
	menetelmät	" — — muutostyöskentely, mikä on semmoinen tosi tärkeä. Vahvistetaan just niitä hyviä juttuja siinä elämässä, vaikka harrastuksia tai mitä muuta kaikkea voi ollakaan, ihmissuhteita."
Haasteet	nuoren oma asenne	" — — jos nuoren oma asenne on se ihannoiva ja haluaa käyttää eikä halua muutosta tilanteeseen niin sen on sitten tosi vaikea siinä tilanteessa"
	päihdemyönteisyys	"Nuoret on (nykyään) paljon avoimemmalla asenteella, myönteisempiä"
	ympäristö	"Itse näen suurimpina haasteina sijainnin — — tässä on kaikki saatavilla"
	lähisuhteet	" — — jos lähipiiri ei ole motivoitunut ja ehkä jopa ohjailee lasta sinne suuntaan, miksi hänet on sijoitettu, niin se on tosi hankalaa saada käännettyä näin etäältä sitä asiaa"

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa ajankohtaista kokemustietoa ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä yhteistyötahon yksiköissä. Tarkoituksena oli etsiä vastauksia tutkimuskysymyksiin: miten sijaishuollon ammattilainen toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä ja millaisia haasteita sijaishuollon ammattilainen kohtaa ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessaan? Haastatteluista saaduista tuloksista voidaan nähdä ehkäisevän päihdetyön olevan tärkeässä osassa sijaishuoltoyksikön arkea. Haastattelut mukailivat toisiaan eikä hajontaa kahden yksikön välillä havaittu merkittävästi.

Saaduista tuloksista havaitaan, että ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen on kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemista, joka sisältää nuoren elämässä olevien suojaavien tekijöiden vahvistamista sekä sosiaalista vahvistamista. Haastatteluun osallistuneet ammattilaiset toivat haastatteluissa esille työn monipuolisuutta ja kokonaisvaltaisuutta, joka näkyy myös Illin ja Keiturin (2021) opinnäytetyön tuloksissa. Ehkäisevän päihdetyön nähdään olevan monisäikeistä, painottuen arjessa tehtävään työhön sijaishuollossa asuvien nuorten kanssa. Niin kuin Paukkunen (2017) toteaa opinnäytetyössään, arjen struktuuri rakentuu yksilöllisissä viikko-ohjelmissä. Näin ollen arjen struktuurien varmistaminenkin voi olla hankalaa ja näin viedä pohjan koko työn toteuttamiselta.

Saatujen tulosten mukaan haastateltavat kokivat työssä menetelmällisyyden sekä nuorten yksilöllisen tukemisen tärkeäksi osaksi ehkäisevän päihdetyön toteuttamista. Nuoren vahvuuksien ja elämäntaitojen harjoittelua tuettaessa nuori oppii muodostamaan vahvoja, itseään suojaavia päätöksiä ja ajatusmalleja. Ehkäisevän päihdetyön tarkoituksena on myös valmistaa nuorta elämään sijaishuoltoyksikön ulkopuolella. Sijaishuollossa toteutettavan ehkäisevän päihdetyön tulisi antaa nuorelle korjaavia ja vahvistavia kokemuksia, jotka tukevat nuorta elämässä eteen tulevien haasteiden kohtaamisessa. Nuorten itsetunnon sekä mielenterveys- ja tunnetaitojen tukemista korostettiin ehkäisevän päihdetyön näkökulmasta selkeästi. Tätä puoltaa myös Birzoin ja Jussilan (2020) opinnäytetyön tulokset, joissa nuoret kertoivat päihteiden käytön olevan seurausta pahasta olost ja ahdistuksesta. Myönteiset ihmissuhteet, sosiaalinen tuki, pystyvyyden- ja kelpoisuudentunne sekä hyvä vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä nuorten elämässä olevia suojaavia tekijöitä (Partanen ym. 2023, 111).

Omaohjaajuudesta sekä sijaishuoltoyksikössä työskentelevien ammattilaisten työskentelyn menetelmistä käytiin monipuolista keskustelua. Omaohjaaja on nuorelle turvallinen aikuinen, joka tukee nuorta tämän kohtaamien haasteiden ylipääsemisessä. Turvallisten aikuisten läsnäolo on tärkeä nuoren positiivisen minäkuvan kehittymiselle (Partanen ym. 2023, 360). Omaohjaajuuden nähtiin rakentuvan vuorovaikutus- ja luottamussuhteen myötä. Niiden rakentuminen turvaa nuoren aidon ja kunnioittavan kohtaamisen (Timonen-Kallio ym. 2017, 26). Brizoin ja Jussilan (2020) tutkimuksessa nuoret kertoivat työntekijän aidon kiinnostuksen ja pitkäaikaisen luottamussuhteen olevan tärkeää suhteen rakentumiselle.

Nuorten elämä pyörii arjen ympärillä. Arjessa oleville struktuureille annettiin haastattelussa painoarvoa ja se nähtiin ehkäisevän päihdetyön toteuttamisen kulmakivenä. Arjessa rakentuvat monet ehkäisevän päihdetyön kannalta tärkeät asiat kuten rutiinit ja erilaiset elämäntaidot. Brizoin ja Jussilan (2020) tutkimuksessa todetaan, että nuorta päihteiltä suojaavan tekijänä voidaan nähdä arkiset rutiinit. Rutiineilla on suuri merkitys nuoren turvallisuuden tunteen kehittymisessä. Haastateltavat näkivät ehkäisevän päihdetyön tekemisen tärkeänä, sillä nuorten elämään pyritään vaikuttamaan myös sijaishuoltoyksiköstä poismuuttamisen jälkeen. Arjen rakentaminen näkyy sijaishuollossa perinteisten päivärutiinien muodossa ja nämä struktuurit voidaan nähdä tärkeinä, työtä tukevin rakenteina (Paukkunen 2017, 28). Näiden rutiinien tuominen nuorten arkeen ja niiden vahvistaminen edistävät ehkäisevän päihdetyön tehokkuutta jokaisella sen osa-alueella. Ryhmähaastattelun tuloksista voidaan nähdä, että rutiinien ollessa kunnossa myös muut nuoren hyvinvointia tukevat osa-alueet toteutuvat paremmin. Turvalliset aikuiset ja kanssa-asujat rauhoittavat arkea ja tekevät elosta sijaishuoltoyksikössä rauhallista ja turvattua. Strukturoitu arki vie nuoria pois päihdemyönteisemmästä ajattelutavasta.

Tuloksissa osallisuuden tunne ilmeni monella eri ehkäisevän päihdetyön osa-alueella. Osallisuus on tärkeä osa vuorovaikutusta niin nuoren kuin hänen läheisverkostonsa kanssa. Ehkäisevää päihdetyötä tarkastellessa kommunikointi ja kuunteleminen ovat merkittävässä roolissa. Paukkusen (2017) tutkimuksen tuloksissa nuorten kanssa käydyille keskusteluille sekä heidän kohtaamisellensa annettiin painoarvoa. Jos nuorta ei osallisteta omaan elämäänsä, hänen puolestaan tehdään ratkaisuja tai hänen päätöksiään kritisoidaan, ehkäisevän päihdetyön tekeminen on tehotonta. Lastensuojelun keskeinen periaate on osallisuus, jolloin mahdollistetaan nuoren mukanaolo häntä koskevan työskentelyn arvioinnissa, kehittämisessä ja toteuttamisessa (Saastamoinen 2010, 65–66). Nuoren ottaminen mukaan työskentelyyn ja hänen kanssaan

yhdessä vaikuttaminen nuoren itsensä asioihin, tavoitteisiin ja asenteisiin on ehkäisevän päihdetyön toteuttamisen kannalta tärkeää. Osallisuus rakentuu vuorovaikutuksessa.

Osallisuudella on myös rooli nuoren tavoitteiden asettamisessa. Haastateltavat kertoivat lyhyen aikavälin tavoitteiden asettamisen tukevan nuorten motivaatiota tavoitella niitä. Illin ja Keiturin (2021) tutkimuksessa tuli ilmi asetettavien tavoitteiden realistisuuden näkökulma. Nuori oppii ottamaan elämästään vastuuta ja tunne oman elämän hallinnasta vaikuttaa ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen. Osallisuus tuotiin haastatteluissa ilmi myös nuorten perheistä puhuttaessa. Työntekijät pyrkivät kommunikoimaan perheen ja nuoren lähiverkoston kanssa. Toimiva yhteistyö heijastuu työskentelyyn nuoren kanssa. Ehkäisevän päihdetyön kannalta myös hyvä vuorovaikutussuhde nuoren muihin verkostoihin ja kontakteihin on tärkeää. Perheiden kanssa työskentelyn tulisi vahvistaa vanhemmuutta sekä perheenjäsenten välistä vuorovaikutusta, osallistaen vanhempia nuoren hoitoon ja kasvatukseen (Timonen-Kallio ym. 2017, 23).

Ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen on kuitenkin haastavaa. Tulokset kertovat, että haasteet ovat ympäristöstä riippumattomia. Nykyinen päihdemyönteinen kulttuuri ja päihteiden ihannointi ovat mahdollistaneet päihteiden saatavuuden madaltumisen. Päihteiden ihannointi, myönteiset asenteet sekä päihteiden helppo saatavuus nousivat myös Paukkusen (2017) tutkimuksen tuloksissa haasteena työn toteuttamiselle. Opinnäytetyön tutkimuksen tuloksista nähdään, että fyysisellä ympäristöllä ei ole merkittävää roolia päihteiden saatavuuteen, sillä haastatteluissakin ilmi tullut päihteiden helppo saaminen, vaikka parkkipaikalle, on nykypäivää. Oulun päihdetilannekyselyn tulokset tukevat haastatteluissa esiin nousutta päihdemyönteisyys-teemaa ja saatavuuden helppoutta (Oulun kaupunki 2021). Yhteiskunnasta ja yhteisöistä nousevat riskitekijät haastavat haastateltavien työtä ja niiden ratkaisemiseen ja minimointiin on hankala puuttua. Tällaisilla ulkoisilla tekijöillä on havaittu olevan vaikutusta nuorten päihteiden käytön aloittamiseen (Savolainen 2014, 167). Toisten asenteiden muuttaminen ja häiritsevään käytökseen puuttuminen, on hankalaa. Sijaishuollon ammattilaisella on rajatut oikeudet ja vaikuttaminen nuoren kaveripiiriin on vähäistä. Tuloksista voidaan myös päätellä, että yksilötasolla havaittavat riskitekijät, kuten läheisverkoston päihdemyönteisyys, voivat muodostua riskitekijöiksi, jos niihin ei puututa yksikössä.

Ammattilaisen ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen tulee olla tehokasta yksikön sisällä, jotta nuori kykenee muodostamaan itseään suojaavia tekijöitä ja näin tekemään itse kannattavia päätöksiä koskien päihteitä. Nuoren taustassa ja hänen elämässään ennen sijaishuoltoyksikköön sijoittamista

voi olla niin mukaansatempaavia tekijöitä, että ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen on hankalaa. Tällaisia nuoreen vaikuttavia tekijöitä voivat olla vanhempien runsas päihteidenkäyttö ja psykososiaalisten ongelmien kasaantuminen perheessä (Partanen 2023, 359). Kyseinen ilmiö nousee esille myös Birzoin ja Jussilan (2020) opinnäytetyössä, jossa nuoret pohtivat vanhempien päihteiden käytön olevan osasyyn nuoren päihteiden käytön aloittamiselle. Tuloksista ilmeni, että sijaishuollon ammattilaiset pyrkivät keskustelemaan paljon nuoren kanssa ja näin herättämään nuoressa terveempiä, suojaavia ajatuksia päihteitä kohtaan.

8. POHDINTA

Opinnäytetyömme eteni suunnitelman mukaan. Haastattelut toteutettiin kevään 2023 aikana ja opinnäytetyö valmistui toukokuussa 2023. Asetimme tiukan aikataulun opinnäytetyön etenemiselle. Valmiin opinnäytetyön suunnitelman ja haastatteluiden toteuttamisen välisen ajan opinnäytetyö ei edennyt. Haastatteluiden jälkeen raportin kirjoittaminen eteni tehokkaasti. Koko prosessin aikana työnjako opinnäytetyön tekijöiden välillä sujui tasavertaisesti. Yhdessä tekeminen mahdollisti ajatusten jakamisen ja työn tarkastelun laajemmasta näkökulmasta. Ymmärsimme myös hyödyntää molempien vahvuuksia koko opinnäytetyön prosessin ajan. Koimme tarvitsevamme apua tutkimuskirjallisuuden löytämiseen sekä teemahaastattelurungon rakentamiseen, jonka vuoksi hyödynsimme opinnäytetyön ohjausta suunnitelmavaiheessa useampaan kertaan. Toteutus- ja raportointivaiheessa etenimme suhteellisen itsenäisesti.

Valitsimme opinnäytetyön aiheen yhteisymmärryksessä, hyödyntäen molempien vahvuuksia. Molempien tutkijoiden kiinnostuksen ja osaksi myös työtaustojen takia, aiheeksi valikoitui opinnäytetyössä käsitelty aihe. Käytimme hyväksi aikaisempaa kokemusta sijaishuollossa työskentelemisestä sekä päihdetyön toteuttamisesta yleisesti. Toinen ryhmähaastattelu toteutettiin toisen tutkijan entisessä työpaikassa. Tämän takia sovimme keskenämme, että vetovastuun tästä haastattelusta otti toinen tutkija. Näin varmistimme, että kerättyyn materiaaliin ei vaikutettu.

Haastatteluiden toteuttaminen ryhmämuotoisina teemahaastatteluina antoi haastateltaville mahdollisuuden tuoda ilmi asioita rajaamatta niitä kysymysasettelulla. Ollessamme ensimmäistä kertaa haastattelijoiden roolissa, jäi lisäkysymysten esittäminen joiltain osin puutteelliseksi. Tähän olisi voinut kiinnittää enemmän huomiota haastatteluita toteuttaessa, mutta tästä huolimatta saadut materiaalit osoittautuivat riittäviksi. Toiseen ryhmähaastatteluun yksi haastateltava osallistui etäyhteydellä, mikä helpotti haastatteluajan sopimista. Saadusta aineistosta oli kuitenkin huomattavissa kyseisen haastateltavan jääneen hetkittäin muiden haastateltavien varjoon. Haastattelijoina meidän olisi tullut huomioida tämä asia haastattelun aikana paremmin.

Molempien haastatteluiden aineistosta oli nähtävissä keskustelun eteneminen vuorovaikutuksellisesti. Haastateltavat toivat ilmi, että tutkimukseen liittyvien asioiden pohtiminen ja niistä keskusteleminen oli antoisaa, sillä arjen työssä ehkäisevän päihdetyön toteuttamisen saattaa joskus unohtaa. Sekä haastatteluiden aikana että niiden jälkeen haastattelutilassa oli rento

ilmapiiri. Haastateltavat toivat ilmi olevansa tyytyväisiä haastatteluihin ja niissä esille tuotuihin asioihin. Kävimme haastatteluiden jälkeen heidän kanssaan rentoa keskustelua myös aiheen ulkopuolelta haastattelutilanteen jälkeen.

Sosiaalialan kompetenssien sisältöjen kautta syvensimme opinnäytetyö prosessin aikana tapahtuvaa oppimista. Oppimistavoitteet määrittelimme jo opinnäytetyön suunnitelmassa, joka loi perustaa koko muulle prosessille. Jo opiskelujen aikana kehitettyä eettisen osaamisen kenttää laajennettiin ja käsitteellistettiin tietoperustaa rakentaessa. Lähteiksi valikoitui opinnäytetyön kannalta relevantteja materiaaleja, jotka syvensivät ymmärrystämme ehkäisevästä päihdetyöstä sijaishuollossa. Haastattelua laatiessa, toteuttaessa ja materiaalia teemoitellessa pyrimme toimimaan reilusti ja sosiaalialan arvojen mukaisesti.

Opinnäytetyön aiheeseen tutustuessa ja itse prosessin aikana tapahtuvaa reflektointia tehdessä, tavoitteena oli ymmärtää mistä toimista ehkäisevä päihdetyö koostuu ja millaisia suoja- ja riskitekijöitä ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa ammattilainen kohtaa. Keskeisimpinä tavoitteina oli ymmärtää haavoittuvassa asemassa olevien kanssa tehtävää ehkäisevää päihdetyötä ja oppia toimista, joita sijaishuollon ammattilaiset tekevät tukeakseen nuorten hyvinvointia. Kattava tietoperusta ja toteuttamamme ryhmähaastattelut antoivat kaksi toisiaan täydentävää näkökulmaa, joiden kautta tarkastelimme kokonaisvaltaista hyvinvointia ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa. Haastateltavien tuottamasta aineistosta ja keräämästämme tietoperustasta saimme todellisen kuvan siitä, millaisena ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen näyttäytyy. Sosiaalialan kompetensseja pohtiessa, ymmärsimme vuorovaikutussuhteen olevan merkittävä ja kriittinen osa ehkäisevää päihdetyötä. Menetelmällisyys sekä erilaiset työotteet näyttäytyivät tehokkaina työvälineinä ja niiden käyttö kuuluu arkeen matalalla kynnyksellä. Työvälineiden taustalla on työntekijöiden näkemys ihmisestä ja arvoista. Opimme myös paljon itse opinnäytetyöprosessista ja haastatteluiden toteuttamisesta. Sisäinen tutkija kasvoi molemmissa työskentelyn keskellä ja huomasimme oppineemme analysoimaan materiaalia paremmin.

Tietoperustassa kuin haastatteluissakin arjelle annettiin paljon merkitystä. Haastatteluihin mennessä olimme tyytyväisiä käsitteiden operationalisointiin. Pian kuitenkin huomasimme, että osa ennalta laadituista kysymyksistä eivät kohdanneet haastattelun aikana. Olimme yllättyneitä ehkäisevän päihdetyön vahvasta sitouttamisesta arkeen. Ehkäisevä päihdetyö ei ole työote, jota käytetään vain tietyissä kohdissa, vaan se kulkee sijaishuollon ammattilaisen mukana kaikessa yksikössä tehtävässä työskentelyssä. Haastatteluiden aikana keskusteltiin siitä, että aina

haastateltavatkään eivät ajattele tekevänsä ehkäisevää päihdetyötä. Tämän takia ehkäisevän päihdetyön työskentelytapojen vaikuttavuutta ja toimivuutta on vaikea arvioida.

Arjessa vahvistettavat nuoren suojaavat tekijät kehittävät nuoresta tietoisempaa yksilöä ja näin riski päihteidenkäyttämislle pienenee. Sijaishuollossa tehtävän työn rooli suojaavien tekijöiden vahvistamisessa ja nuoren elämäntaitojen harjoittamisessa on tärkeässä roolissa sijoitettujen nuorten kanssa työskennellessä. Haastatteluissakin ilmi tulleet harrastukset ovat nuorille tärkeitä. Näemme, että nuoren tukeminen ja kannustaminen harrastustoimintaan auttaa nuorta muodostamaan yhteisötasolla tunnistettavia suojaavia ajatusmalleja ja näin nuori samalla laajentaa sosiaalisten suhteiden verkostoaan.

Opinnäytetyön prosessin aikana pohdimme myös omaohjaajana olemisen merkitystä ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa. Tutkimustuloksiin peilaten omaohjaajasuhde työntekijän ja nuoren välillä voidaan nähdä suojaavana tekijänä. Näemme, että omaohjaajan ja nuoren välinen tiivis suhde rakentaa nuoren itseluottamusta. Ehkäisevän päihdetyön tekeminen on vuorovaikutuksen parantamiseen perustuvaa ja nuoresta aidosti kiinnostuneena oloa. Ei tule kuitenkaan unohtaa muiden kuin omaohjaajan työpanosta ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa. Sijaishuoltoyksikön jokainen työntekijä on tärkeässä asemassa nuoren mielekkään arjen turvaamisessa ja kasvatussuhteen muodostamisessa. Aineiston perusteella uskallamme kuitenkin todeta, että koska omaohjaajalla on nuoren asioista kokonaisvaltaisin tieto muihin työntekijöihin verrattuna, hänen roolinsa on tärkeä ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa. Ehkäisevää päihdetyötä toteutetaan omaohjaajatyön kautta.

Ehkäisevän päihdetyön kohtaamat haasteet olivat odotettuja. Päihdemyönteisyys on laaja ongelma ja etenkin alaikäisten keskuudessa huolestuttava ilmiö. Päihdemyönteisyyden kasvamiseen vaikuttaa niin kaveripiiri kuin vanhempienkin kanta päihteisiin. Ammatillaisen työskentely kohdistuu haasteiden osalta asenteiden purkamiseen ja terveellisten sekä turvallisten ajatusmaailmojen luomiseen, mikä todetaan myös kerätyssä aineistossa. Yllättävintä haasteista puhuttaessa oli se, että fyysistä ympäristöä ei nähdä suojaavana tekijänä. Päihteiden saavutettavuuteen eivät sijaishuollon ammattilaiset voi vaikuttaa, sillä päihteet liikkuvat yksikön parkkipaikalle tai muuhun ennalta sovittuun paikkaan nuorten näin halutessa. Tällaiseen puuttuminen on erittäin hankalaa ja ehkäisevän päihdetyön kannalta katsottuna ainoana puuttumiskeinona voidaan käyttää hyvää vuorovaikutusta nuoren ja työntekijän välillä. Jos sijaishuollon ammattilainen yrittäisi toiminnallaan estää nuorta näkemästä päihteitä käyttäviä tai niille myönteisiä kavereita, ehkäisevän päihdetyön

toteuttaminen vaikeutuisi. Nuorelle kaveripiiri on tärkeä, vaikka se olisi nuoren itsensäkin mielestä haitallinen. Kuitenkin ammattilaisen rajaavat toimet tässä kohtaa saattaisivat vain kasvattaa nuoren halua kokeilla päihteitä tai päihdemyönteisyyttä.

Aineiston koonnin ja analysoinnin jälkeen tulimme siihen tulokseen, että jatkotutkimusta voisi tehdä ehkäisevästä päihdetyöstä nuorten näkökulmasta katsottuna. Toteuttamamme tutkimus kiinnitti huomiota vain työntekijöiden työskentelyyn ja siihen, miten he omalla toiminnallaan tekevät ehkäisevää päihdetyötä. Aiheen tarkastelu nuorten näkökulmasta antaisi ehkäisevän päihdetyön toteuttamisesta laajemman näkökulman. Toiseksi jatkokehittämisideaksi nousi tietopaketti ehkäisevään päihdetyön toteuttamisen tueksi. Tietopaketti voisi lisätä työntekijöiden näkemystä ehkäisevän päihdetyön sisällöistä ja antaa konkreettisia työskentely välineitä. Toteutettujen haastatteluiden aineistosta kävi ilmi tällaisen tietopaketin tarve ja käytännöllisyys.

Tutkimuksen toteuttamisen ja raportin kirjoittaminen on ollut raskasta. Olemme kuitenkin molemmat oppineet prosessin aikana paljon siitä, miten ehkäisevää päihdetyötä sijaishuollon ammattilainen toteuttaa ja millaisia haasteita työskentelyssä kohdataan. Päihteistä puhuminen ja päihteet ylipäättään voivat olla nuorelle arka ja mielipahaa tuottava aihe, joten on tärkeää, että työntekijä lähtee työskentelemään arvostavasti ja nuorta tuomitsematta. Samanlaisella agendalla lähdimme itsekin opinnäytetyön pariin, avoimin mielin ja taustatutkimus tehtynä.

LÄHTEET

Aalto-Setälä, Terhi, Marttunen, Mauri & Pelkonen, Mirjami 2003. Nuorten päihdehäiriöiden varhaistunnistaminen. Tietoa nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Kansanterveyslaitos. Hakupäivä 28.2.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193343>.

Autio, Minna & Eräranta, Kirsi 2008. Johdanto: polarisaatio käsitteenä ja empiirisesti koeteltuna tutkimusteesinä. Teoksessa Polarisoituva Nuoruus? Nuorten elinolot- vuosikirja 2008. (toim. Minna Autio, Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi) Nuorisotutkimusseura julkaisuja 84. Nuorisosiain neuvottelukunta julkaisuja 38. Stakes. Helsinki. Hakupäivä 12.1.2023. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/polarisoituvanuoruus.pdf>.

Birzoi, Rojin & Jussila Mirja 2020. Nuorten ajatuksia päihde- ja lastensuojelupalveluiden kehittämistarpeista ”pulinaa päihteistä!” -foorumityöskentelyssä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 7.5.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020051912449>.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Haravuori, Henna. Kanste, Outi, Marttunen, Mauri & Muinonen Essi 2016. Mielenterveys- ja päihdetyön menetelmät opiskeluterveydenhuollossa. Opas arviointiin, hoitoon ja käytäntöihin. Ohjaus 20/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Hakupäivä 19.1.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-722-0>.

Havio, Marjaliisa, Inkinen, Maria & Partanen, Airi 2014. Päihdehoitotyö.5.–8. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Tammi.

Holopainen, Martti & Pulkkinen, Pekka 2013. Tilastolliset menetelmät. 5.–7. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Illi, Marko & Keituri, Jari 2021. Päihdetyö Sairilan koulukodissa nyt ja tulevaisuudessa. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 4.1.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021090717548>.

Kalland, Mirjam 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa lastensuojelu tänään (toim. Puonti, Annamajja, Saarnio, Tuula & Hujala, Anne). Helsinki: Tammi.

Kallio, Anu & Sarvimäki, Pirjo 2006. Sosiaalihuollon täydennyskoulutussuositus. Opas kunnille ja kuntayhtymille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 6/2006. Helsinki. Hakupäivä 18.2.2023. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504227132>.

Kettunen, Jyrki, Kärki, Anne, Näreaho, Susanna & Päällysaho, Seliina 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Hakupäivä 2.1.2023. <https://www.arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>.

Kylmä, Jari, & Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kylmänen, Petri 2005. Kun kaikki muutkin - Nuorten ehkäisevä päihdetyö. Tampere: Tammi.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005. Hakupäiviä 16.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050272#Pidm45843168695520>.

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015. Hakupäivä 3.1.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817>.

Lastensuojelulaki 417/2007. Hakupäivä 3.1.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Lastensuojelun käsikirja 2022. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Sijaishuoltopaikan rooli päihdetyössä. Hakupäivä 31.1.2023. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/paihdetyo-sijaishuollossa/sijaishuoltopaikan-rooli-paihdetyossa>.

Markkula, Jaana, Karlsson, Nina, Ollilla, Hanna & Strand, Teija 2022. Ehkäisevä päihdetyö – opas kunnille ja hyvinvointialueille. Ohjaus 5/2022. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Hakupäivä 4.1.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-825-5>.

Normann, Maria, Odell, Heidi, Tapio, Mari & Vuohelainen, Elsi 2018. Nuorisoalan ehkäisevä päihdetyö – hyppää kyytiin! Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja 20. Kolmas uudistettu painos. Hakupäivä 25.1.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-456-306-2>.

Oulun kaupunki 2022. Ehkäisevä päihdetyö kuuluu kaikille. Toimintaohjelma lasten, nuorten ja perheiden palveluihin. Hakupäivä 21.12.2022. https://www.ouka.fi/documents/64384/630280/Ehk%C3%A4isev%C3%A4_p%C3%A4ihdety%C3%B6_kuuluu_kaikille_netti.pdf/40871cab-e6cf-443d-b1df-45e8a9ed8951.

Partanen, Airi, Holmberg, Jan, Inkinen, Maria, Kurki, Marjo & Salo-Chydenius, Sisko 2023. Päihdehoitotyö. 1.–3. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Paukkunen, Marjo 2017. Nuoret ja päihteet - päihdetyön kehittäminen lastensuojelulaitoksessa. Saimaan ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Opinnäytetyö. Hakupäivä 4.1.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2017112818608>.

Pösö, Tarja 2004. Kasvatustyö lastensuojelussa. Teoksessa lastensuojelu tänään (toim. Annamajja, Puonti, Saarnio, Tuula & Anne Hujala). Helsinki: Tammi.

Raitasalo, Kirsimarja & Härkönen, Janne 2019. Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen – ESPAD-tutkimus 2019. Tilastoraportti 40. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Hakupäivä 20.2.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019110737026>.

Rantakangas, Jari 2022. Narratiivinen päihdetyö lastensuojelulaitoksessa - päihdetyön palvelukuvaus. Vaasan ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Opinnäytetyö. Hakupäivä 4.1.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022092720519>.

Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.

Savolainen, Minna 2014. Nuoruus ja päihteet. Teoksessa Päihdehoitotyö (toim. Havio, Marjaliisa, Inkinen, Maria & Partanen, Airi) 5.–8. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Solantaus, Tytti & Niemelä, Mika 2016. Arki kantaa – kun se pannaan kantamaan. Perheterapia 1/16. 21–33. Hakupäivä 3.5.2023. <https://lapeetelasavo.files.wordpress.com/2018/05/arki-kantaa-kun-se-pannaan-kantamaan.pdf>.

Solantaus, Tytti 2020. Lapset puheeksi –lokikirja yhteistyöhön vanhempien kanssa erilaisissa palveluissa. Suomen mielenterveys ry. Hakupäivä 3.5.2023. <https://mieli.fi/wp-content/uploads/2021/06/Lapset-puheeksi-lokikirja-palveluihin-13-18-vuotiaat-1.pdf>.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit 2023. Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto. Hakupäivä 21.4.2023. <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/04/SOSIAALIALAN-AMMATTIKORKEAKOULUTUKSEN-KOMPETENSSIT-2023.pdf>.

Sosiaalivirasto 2008. Lapsen hyvän kasvun ja kehityksen riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden tunnistaminen. Helsingin kaupunki.

Stakes 2006. Ehkäisevän päihdetyön laatukriteerit. Stakesin työpapereita 3/2006. Helsinki. Hakupäivä 4.1.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193641>.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2021. Kouluterveyskyselyn aikasarjat 2006–2021. Hakupäivä 25.11.2022. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/fact_ktk_ktk1?row=measure-200199.199868.199833.199810.199700.199373.200408.200555.199847.403086.199596.199627.200461.200496.199777.199490.200055.199369.199256.403332.403358.403182.199996.200593.199867.403025.402981.199409.402943.199579.199640.200237.199514.403087.403062.403449.403577.403351.&column=area1-600836.&column=time-403056.601069.&column=stage_of_stady-161293.161123.161219.&column=gender-143993.&fo=1#.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2022. Lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn ja FinLapset -rekisteriseurannan tuloksia. Hakupäivä 7.12.2022. <https://public.tableau.com/app/profile/eetu.ervasti/viz/LastenjanuortenterveysjahyvinvointiBETA/Navigointisivu#1>.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2023. Kouluterveyskysely 2021: Kodin ulkopuolelle sijoitettujen tulokset. Hakupäivä 25.11.2022. <https://thl.fi/documents/10531/3554284/KTK2021-taulukot-kodin-ulkopuolelle-sijoitetut-FI.pdf/85f0d429-ec2b-31ee-005d-7c6eabb1fe40?t=1655984718059>.

Timonen-Kallio, Eeva, Yliruka, Laura & Närhi, Pekka 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallinnus. Työpöytä 23/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Hakupäivä 3.5.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-866-1>.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Hakupäivä 28.12.2022. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. 2. uudistettu painos. Helsinki. Hakupäivä 1.2.2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf.

Hei sinä ehkäisevän päihdetyön ammattilainen!

Sinulla on arvokasta ja ajankohtaista tietoa ehkäisevän päihdetyön toteuttamisesta. Haluamme kutsua juuri sinut mukaan ryhmähaastatteluun, joka toteutetaan sijaishuollon yksikössä ennalta sovittuna ajankohtana. Haastattelun suunniteltu kesto on noin yksi tunti. Teemme Oulun ammattikorkeakoulun sosiaalialan tutkinto-ohjelmassa opinnäytetyötä aiheesta ”Ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen lastensuojelun sijaishuollossa: työskentely ja sen haasteet”. Tutkimuksemme tarkoituksena on kartoittaa teidän työtapojanne ja menetelmiä sekä haasteita ehkäisevän päihdetyön toteuttamiselle sijaishuollossa.

Haastattelut toteutetaan luottamuksellisesti, eikä haastateltavien henkilötietoja kerätä tutkimuksen aikana. Ryhmähaastattelu nauhoitetaan kaiken tarvittavan aineiston saamiseksi. Haastattelussa saatua aineistoa ei luovuteta ulkopuolisille ja aineistot hävitetään tutkimustulosten raportoinnin jälkeen. Tutkimus julkaistaan Theseuksessa.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Ennen haastattelun toteuttamista voit pohtia mitä ehkäisevä päihdetyö sijaishuollossa mielestäsi tarkoittaa, mitä se pitää sisällään ja miten sinä toteutat sitä juuri teidän yksikössä.

SUOSTUMUS

Allekirjoittamalla lomakkeen osallistut tutkimukseen ja annat luvan haastattelun nauhoittamiseen.

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Aika ja paikka

Annamme mielellämme lisätietoa tutkimuksestamme.

Fanny Kumpulainen

Hennariina Jaakkola

Teoriaan pohjautuva käsite	Käsitteen kuvaaminen arkikielellä	Käsitteeseen liittyviä esimerkkikysymyksiä
Pääteema 1: Ehkäisevän päihdetyön menetelmät		
Alateemat: Ehkäisevän päihdetyön työtavat ja käytännöt		
		Mitä on ehkäisevä päihdetyö sijaishuollossa? Miten toteutat ehkäisevää päihdetyötä sijaishuollon yksikössä? Millaisia ehkäisevän päihdetyön menetelmiä käytätte sijaishuollon yksikössä?
Sosiaalinen vahvistaminen	Arjen tukeminen Ongelmanratkaisukyky Sosiaaliset taidot	Minkälaisia struktuureja nuoren arjessa näkyy? Miten nuoren ongelmanratkaisukykyä ja sosiaalisia taitoja tuetaan sijaishuollossa?
Yleinen ehkäisy	Päihdetietous Asenteet	Millä tavalla päihdetietoutta jaetaan nuorelle?
Interventio	Tukiryhmät	Miten vertaistuen merkitys nähdään ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa?
Suojaavat tekijät	Ympäristö Lähi-suhteet Vuorovaikutustaidot Sosiaaliset taidot Tunnetaidot	Miten sijaishuoltoyksikön ympäristö vaikuttaa tehokkaan ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen? Millaisena nuoren yhteys lähi-suhteisiin nähdään ehkäisevän päihdetyön toteuttamisen kannalta? Miten nuoren taitoja vahvistetaan?
Pääteema 2: Ehkäisevän päihdetyön haasteet sijaishuollossa		
Alateemat: Altistavat tekijät		
		Onko teillä haasteita ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa sijaishuollossa? Jos kyllä, niin millaisia haasteita ehkäisevän päihdetyön toteutukseen liittyy sijaishuollossa?
Riskitekijät	Asenteet Ominaisuudet	Millaisena riskitekijänä päihdemyönteinen kulttuuri nähdään? Millä tavalla nuorten ominaisuudet / piirteet haastavat työn toteuttamista? Millä tavoin nuorten mahdollinen koulun käynnin vähyys vaikuttaa ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen?
Yhteistyö	Lähiverkostot	Millä tavoin yhteistyön toimimattomuus vaikuttaa ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen?
Pääteema 3: Ehkäisevän päihdetyön ammattilainen sijaishuollossa		

Alateemat: Omaohjaajuus		
Ammatillisuus	Koulutus Osaaminen	Millaisia lisäkoulutuksia työpaikka tarjoaa ehkäisevään päihdetyöhön liittyen? Millaista materiaalia ehkäisevästä päihdetyöstä on tarjolla? Millä tavalla työntekijän asenne päihteitä kohtaan vaikuttaa ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen?
Omaohjaajuus	Kiintymyssuhde Vuorovaikutus	Millaiseksi koet kiintymyssuhteen merkityksen ehkäisevää päihdetyötä toteuttaessa? Miten vuorovaikutusta nuoren ja työntekijän välillä edistetään, jotta ehkäisevän päihdetyön toteuttaminen olisi sujuvaa?